

***”Siitä tuli aina semmoinen olo, että minulta riistetään oma
identiteetti.”***

Identiteetin kehittyminen kahden kulttuurin välillä ja kokemukset maahanmuuttajiin
suhtautumisesta Suomessa

KTL_9555
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Blerda Jetullahi

25.4.2025
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Tutkinto-ohjelma, oppiaine: Pro gradu -tutkielma

Tekijä: Blerda Jetullahi

Otsikko: ”Siitä tuli aina semmoinen olo, että minulta riistetään oma identiteetti.” Identiteetin kehittyminen kahden kulttuurin välillä ja kokemukset maahanmuuttajiin suhtautumisesta Suomessa.

Ohjaaja: Yliopistonlehtori Rauno Huttunen

Sivumäärä: 64 sivua

Päivämäärä: 25.4.2025

Tiivistelmä

Maahanmuutto on kasvanut Suomessa jo pitkään ja sen lisääntyminen on jakanut paljon mielipiteitä. Tämän maisterintutkielman tarkoituksena oli tarkastella maahanmuuttajataustaisten aikuisten identiteetin kehittymistä kahden kulttuurin välillä sekä kokemuksia heihin suhtautumisesta suomalaisessa yhteiskunnassa. Tutkimuksessa selvitettiin, miten eri kulttuurien välissä eläminen vaikuttaa yksilön identiteettiin, millaiset asiat vaikuttavat siihen ja miten korkeasti kouluttautuneet maahanmuuttajataustaiset näkevät itsensä osana suomalaista yhteiskuntaa.

Aineisto koostui kuuden 27–35-vuotiaan ensimmäisen tai toisen polven maahanmuuttajan haastatteluista ja tutkielma toteutui kvalitatiivisin menetelmin. Kaikki haastateltavat olivat korkeasti koulutettuja tai akateemisesti suuntautuneita. Tutkielman analyysimenetelmäksi valikoitui Braunin ja Clarkin reflektiivinen temaattinen analyysi. Teoreettisessa viitekehityksessä oleellisessa roolissa oli esimerkiksi Stuart Hallin (1999), Charles Taylorin (1995) ja ym. käsitykset identiteetistä ja sen kehittymisestä. Heidän lisäksensä tutkimuksessa oleelliseksi nousi akkulturaatioteoria, jossa avataan yksilöiden eri kotoutumistasoja ja Kimberlé Crenshawn (1989) intersektionaalinen näkökulma aineiston analyysivaiheessa.

Tuloksista nousi esiin viisi keskeistä teemaa: oman kulttuurin merkitys identiteetille, uskonto ja maailmankatsomus, kieli identiteetin rakentaja, ei koskaan tarpeeksi suomalainen ja ympäristön vaikutus identiteetin rakentumiseen. Tulokset osoittivat, että identiteetti muotoutuu jatkuvassa vuorovaikutuksessa oman taustan, yhteiskunnan odotusten ja yksilöllisten kokemusten välillä. Useat haastateltavista kuvasivat, kuinka ulkopuolisuus vaikuttivat heidän kokemuksiinsa itsestään ja yhteiskuntaan kuulumisesta. Vaikka kaikki tutkimukseen osallistuvat kokivat integroituneensa osaksi suomalaista yhteiskuntaa, he kokivat ristiriitaisia

Tutkimuksen johtopäätöksissä korostui intersektionaalisen näkökulman tärkeys sekä jatkotutkimuksen tarpeellisuus, sillä työtä maahanmuuton eteen ja siihen suhtautumiseen on vielä kehitettävää. Tutkimus toi esille, miten identiteetin kehitykseen vaikuttavat samanaikaisesti muun muassa etnisyys, sukupuoli ja maahanmuuttajatausta. Se korostaa tarvetta yhteiskunnalliselle muutokselle kohti tasa-arvoisempaa ja sosiaalisesti turvallista ympäristöä, jossa jokaisella on mahdollisuus tulla kohdatuksi yksilönä, eikä vain taustansa edustajana.

Avainsanat: maahanmuuttaja, identiteetti, etninen identiteetti, kulttuuri-identiteetti, akkulturaatio, intersektionaalinen feminismi

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
2	Maahanmuutto ja kotouttaminen Suomessa	7
2.1	Maahanmuuttajien määrä Suomessa	7
2.2	Maahanmuuttajien työllistyminen Suomessa	8
2.3	Kouluttautuminen Suomessa	12
2.4	Maahanmuuttoon suhtautuminen Suomessa	14
3	Teoreettinen viitekehys	16
3.1	Identiteetti	16
3.1.1	Etninen identiteetti	18
3.1.2	Kulttuuri-identiteetti	21
3.2	Akkulturaatio	24
3.2.1	Eri monikulttuurisuuspoliittiset mallit	25
3.2.2	Akkulturaatiostressi	28
3.3	Intersektionaalinen feminismi	31
4	Tutkimusongelmat	36
4.1	Tutkimuskysymykset	36
5	Tutkimuksen toteutus	37
5.1	Kohderyhmä	37
5.2	Haastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä	38
6	Aineiston analyysi	41
6.1	Teemoittelu analyysimenetelmänä	41
6.2	Tulokset	44
6.3	Oman kulttuurin merkitys identiteetille	45
6.4	Uskonto ja maailmankatsomus	48
6.5	Ei koskaan tarpeeksi suomalainen	50
6.6	Kieli identiteetin rakentajana	53
6.7	Ympäristön vaikutus identiteetin rakentumiseen	55
7	Pohdinta ja luotettavuuden arviointi	59

7.1	Pohdinta	59
7.2	Jatkotutkimusehdotukset	61
7.3	Laadun arviointi ja luotettavuus	61
7.3.1	Meisyys ja sisäpiiriläisyys	61
7.3.2	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	63
	Lähteet	65
	Liitteet	70
	Liite 1. Haastattelurunko	70
	Liite 2. Tietosuojailmoitus	72

1 Johdanto

Maahanmuutto on kasvanut Suomessa pitkään ja ollut ennätysellisen korkealla viime vuosina. Vuonna 2023 Suomeen muutti ennakkotietojen mukaan noin 70 000 henkeä, mikä on tilastollisesti erittäin suuri määrä, sillä se kasvoi yli 20 tuhannella sitä edeltävästä vuodesta (Tilastokeskus, 2024). Suuri syy maahanmuuton lisääntymiselle viimeisen kahden vuoden aikana on ukrainalaisten tulo Suomeen, joita on saapunut peräti 20 tuhatta henkeä.

Mielenkiintoni kyseiseen aiheeseen on noussut henkilökohtaisesta kiinnostuksestani maahanmuuttajataustaisten työllistymismahdollisuuksista Suomessa. Maahanmuutto jakaa paljon mielipiteitä ja erityisesti vuoden 2023 Petteri Orvon hallituskauden aikana pinnalle on noussut paljon keskustelua siitä, millaiset maahanmuuttajat ansaitsevat paikkansa Suomessa. Vaikka maahanmuuttajien toivotaan työllistyvän Suomeen tullessa, onko se kuitenkin niin helppoa suomalaisessa yhteiskunnassa, kun oletetaan. Maahanmuuttajia voidaan tutkia monesta eri näkökulmasta, ja tutkielmassani tarkoituksena on ensin avata hieman tilastollisia lukuja.

Maahanmuuttajien asema suomalaisessa yhteiskunnassa on teemana lähellä sydäntä myös oman taustani takia. Olen Kosovon albaani ja perheeni tuli Suomeen 90-luvulla entisen Jugoslavian hajotessa sotapakolaisina. Minä kuitenkin synnyn Suomessa, joten minusta se sitten tekee toisen polven maahanmuuttajan. Pallottelu kahden kulttuurin välillä on aina ollut osa arkeani, ja minua kiinnostaakin, että tuntevatko erilaisista alkuperäiskulttuureista tulevat maahanmuuttajataustaiset samoin.

Kulttuuri-identiteetillä on suuri merkitys tutkielmassani. Erityisesti maahanmuuttajilla kulttuuri-identiteetin kehittyminen on monimutkaisempi prosessi kuin yleensä, sillä kahden kulttuurin välillä kasvaminen rikastaa, mutta kulttuurien väliset ristiriidat voivat aiheuttaa haasteita identiteetin kehittymiselle. Pro gradu -tutkielmassani olisi tarkoitus tutkia Suomessa korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien identiteetin kehitystä kasvaessaan kahden kulttuurin välillä. Haluan tarkemmin perehtyä heidän kokemuksiinsa siitä, millaista on ollut kasvaa Suomessa eri taustan omaavana henkilönä ja miten se on vaikuttanut oman identiteetin kehittymiselle. Niin kuin edellä mainitsin, niin keskustelu maahanmuuttopolitiikasta on noussut kovin pintaan, jonka takia haluaisin myös selvittää, miten tutkimukseeni osallistuvat kokevat nämä puheet maahanmuuttajataustaisina. Vaikuttaako yleinen suhtautuminen ja julkinen puhe maahanmuuttajien kokemuksiin, ja millä tavalla?

Integroituminen valtakulttuuriin voi olla haastavaa varsinkin, jos oma kulttuuri eroaa suuresti siitä, mihin omat huoltajat ovat kasvaneet. Ero kulttuurien välillä saattaa olla suuri erityisesti, jos Suomessa asuvan maahanmuuttajan oma kulttuuri on länsimaiden ulkopuolelta. Vaikka länsimaiset yhteiskunnat eroavat toisistaan, niissä on kuitenkin paljon samankaltaisuutta kasvatuksessa ja koulutuksessa.

Tutkimuksen rakenne etenee tutkimusraportin tavoin. Johdannon jälkeen toisessa luvussa käsitellään Suomessa tapahtuvaa maahanmuuttoa, heidän integroitumistaan Suomessa sekä perheiden Suomen yleiseen suhtautumiseen maahanmuuttoon erilaisten julkisten keskustelujen tai tutkimusraportteja peilaten. Kolmannessa luvussa käsitellään tutkimuksen teoreettista viitekehystä eli tässä tutkielmassa identiteettiä, sen muodostumista ja erilaisia monikulttuurispoliittisia malleja sekä intersektionaalisen feminismin roolia tässä tutkimuksessa. Viitekehysten jälkeen kuvaillaan tutkimuksen menetelmävalintoja, esitellään tutkimuksen aineisto ja pohditaan tutkijan ja tutkittavien sisäpiiriläisyyttä ja tutkimuksen yleistä luotettavuutta. Tulososiossa käsitellään analyysissä tuotetut teemat, joita käsitellään lopuksi vielä pohdinnassa peilaten niitä viitekehykseen ja aiempiin tutkimustuloksiin.

2 Maahanmuutto ja kotouttaminen Suomessa

2.1 Maahanmuuttajien määrä Suomessa

Jokainen maahanmuuttaja kohtaa elämässään kaksi erittäin klassista kysymystä: ”Miksi olet täällä?” ja ”Koska palaat takaisin kotiin?”. Kukaan ei yleensä tiedä vastausta toiseen kysymykseen ennen kuin hän sen kuulee. Maahanmuuttajuudessa on tärkeää huomioida, että se koostuu yleensä pelkästään menomatkasta. (Hall 1999.) Seuraavassa luvussa perehdyn tarkemmin maahanmuuttajien määrään Suomessa, jossa käsitelen syvällisemmin heidän kouluttautumistaan ja työllistymistä suomalaisessa yhteiskunnassa. Koska maahanmuutto on kasvanut merkittävästä viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana, myös suomalaisen yhteiskunnan suhtautuminen maahanmuuttajiin on olennainen osa tutkielmaani.

Suomen väestö on monimuotoistunut jo pitkään, ja maahanmuutto on ilmiönä monisyisempi kuin usein ajatellaan. Vaikka maahanmuuttoon liittyy paljon tunteita ja mielipiteitä, sen merkitys Suomen taloudelliselle huoltosuhteelle on huomattava. Maahanmuutto on ollut merkittävä tekijä Suomen väestönkasvussa, sillä syntyvyys on pysynyt alhaisena.

Vuonna 2020 Suomen väkiluku kasvoi yli kymmenellä tuhannella pääosin muuttoliikkeen ansiosta. Tämän lisäksi Suomeen maahanmuutto on auttanut tasapainottamaan väestön ikärakennetta. Tästä huolimatta maahanmuuttokeskustelu painottuu usein haasteisiin, vaikka se tarjoaa myös ratkaisuja moniin rakenteellisiin ongelmiin, kuten työvoimapulaan ja ikääntyvän väestön tuomiin haasteisiin. Nykyisessä mittakaavassa maahanmuutto on melko uusi ilmiö, ja ulkomaalaistaustaisten osuus väestöstä on kansainvälisesti verrattuna edelleen pieni. Vuonna 2019 Suomessa oli yhteensä 423 500 ulkomaalaistaustaista henkilöä. Tämä määrä vastaa noin kahdeksaa prosenttia maan koko väestöstä. Yleisimmät taustamaat olivat entinen Neuvostoliitto, Viro, Irak, Somalia ja entinen Jugoslavia (Valtioneuvosto, 2021).

On tärkeää muistaa, että vaikka julkisessa keskustelussa painottuvat usein erityisesti turvapaikanhakijat ja kiintiöpakolaiset, suurin osa Suomeen muuttavista saapuu työn, perheen tai opiskelun vuoksi. Esimerkiksi vuonna 2020 Maahanmuuttovirasto (Migri) myönsi yhteensä noin 21 000 oleskelulupaa. (Valtioneuvosto, 2021). Niin kuin aiemmin mainitsin Suomeen muuttaneiden ukrainalaisten jälkeen, maahanmuuttajien määrä on kasvanut suurenmoisesti.

Vuonna 2023 Suomeen muutti yli 70 000 henkeä, mikä on yli 20 000 henkeä enemmän kuin edellisenä vuonna. Ukrainalaisten maahanmuuttajien määrä tästä historiallisesta tilastosta on 26 prosenttia (Tilastokeskus, 2024). Tämä osoittaa Suomen vahvaa tukea sodasta paenneita kohtaan.

Suomi on osoittanut vahvan tuen ukrainalaisia kohtaan, sillä heillä on ollut mahdollista hakea myös kotikuntaa tai olla hakematta sitä, jos aikeena on ollut mahdollinen paluu takaisin kotimaahan. Ukrainalaisten lisäksi vuonna 2023 Suomeen saapui noin 14 000 henkeä eri Filippiineiltä, Intiasta, Kiinasta ja Bangladeshista (Tilastokeskus, 2024). Tämä viittaa siihen, että Suomen maahanmuuttokehitys ei perustu pelkästään humanitaariseen siirtolaisuuteen, vaan myös työperäinen maahanmuutto on lisääntynyt.

On tärkeää kuitenkin muistaa, että pelkät luvut eivät kerro koko totuutta siitä, millaisia haasteita ja mahdollisuuksia maahanmuuttajat kokevat arjessaan. Kielitaidon, koulutuksen ja työmarkkinoille pääsyn merkitys on keskeinen sekä yksilön että yhteiskunnan näkökulmasta. Esimerkiksi työmarkkinoille pääsy voi olla erittäin haasteellista ilman suomen tai ruotsin kielen taitoa, ja monilla maahanmuuttajilla koulutuksen tai aiemman työkokemuksen tunnustaminen voi olla ongelmallista. Maahanmuutto on ilmiö, joka heijastaa laajempia yhteiskunnallisia muutoksia. Se ei ole pelkästään tilastollinen kehityskulku, vaan kyseessä on kuitenkin iso ihmisryhmä, joka eroaa valtakulttuurista, suuresti tai vain kielellisesti.

2.2 Maahanmuuttajien työllistyminen Suomessa

Suomessa lisääntyneen maahanmuuton määrä on kiinnostanut tutkijoita jo pitkään ja heidän kotoutumistaan sekä työllistymistä on tutkittu Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla. Vaikka maahanmuuttajilla ja heidän jälkeläisillään on samat oikeudet yhteiskunnan peruspalveluihin kuin kantaväestöllä, kansainväliset tutkimukset ja kokemukset ovat osoittaneet, että he kohtaavat monenlaisia haasteita rakenteellisessa, kulttuurisessa, vuorovaikutuksellisessa ja identiteettiin liittyvässä kotoutumisessaan. Tämän takia Helsingin Kaupunkitiedon tutkimuspäällikkö Katja Vilkaman (Saukkonen, 2021, 5) mukaan tarve tutkimustiedosta maahanmuuttajien kotoutumisesta on entisestään kasvanut maahanmuuton määrän lisääntymisen ja kotoutumiskysymysten poliittisen merkityksen vahvistumisen myötä.

Maahanmuuttajien työllisyystilanne Helsingin seudulla on selvästi heikompi kuin suomalaistaustaisilla asukkailla. Vuonna 2018 pääkaupunkiseudulla asuvien ulkomaalaissyntyperäisten 20–64-vuotiaiden pääasiallinen toiminta jakautui seuraavasti: työllisiä oli lähes 60 %, työttöminä oli 13 %, opiskelijoina 8 %, ja eläkeläisinä 2 %. Melkein 20 % oli eri syistä työvoiman ulkopuolella. Samaan aikaan alueen suomalaistaustaisten keskuudessa työllisiä oli lähes 80 %, työttöminä oli 6 % ja opiskelijoina oli 5 %. Eläkeläisinä oli 6 % ja 4 % oli eri syistä työvoiman ulkopuolella. Työllisyysastetta ulkomaalaistaustaisissa erityisesti laskee ulkomailla syntyneiden naisten vähäinen työllisyys. Vantaalla maahanmuuttajien, jotka eivät olleet työvoiman ulkopuolella eläkkeen tai opiskelun vuoksi, osuus ulkomailla syntyneistä ulkomaalaistaustaisista oli selvästi pienempi (16 %) kuin Espoossa (19 %) ja Helsingissä (20 %). Ulkomaalaistaustaisten ulkomailla syntyneiden miesten työllisyysaste oli Espoossa ja Helsingissä noin kymmenen prosenttiyksikköä korkeampi kuin naisilla. Vantaalla maahanmuuttajamiesten työllisyysaste oli 68 %, mikä oli hieman yli kymmenen prosenttiyksikköä alhaisempi kuin suomalaistaustaisilla miehillä. Espoossa ja Helsingissä ero oli noin viisitoista prosenttiyksikköä (Saukkonen, 2021, 40). Näiden eri kaupunkien väliset erot voivat johtua muun muassa alueellisista eroista työmarkkinoilla, maahanmuuttajayhteisöjen rakenteesta sekä kaupungin tarjoamista palveluista. Jotta työllisyysastetta saataisiin nostettua esimerkiksi Vantaalla, erilaisten tukitoimien, esimerkiksi kurssien kehittäminen olisi tarpeen. Tämän avulla maahanmuuttajilla voisi olla paremmat mahdollisuudet verkostoitumiselle ja työllistymiselle.

Työllisyyden ja työttömyyden vaihtelun kehitys on huomattu seuraavan suhdannevaihtelua. Erityisesti maahanmuuttajien työllisyystilanteeseen on huomattu muuttuvan suhdannevaihtelun mukaan. Suomen taloudellisen tilanteen kasvaessa, ihmisiä on muuttanut enemmän työn perässä, mikä on parantanut kokonaisuudessaan maahanmuuttajien työllisyyslukuja. Talouden heikentymisestä on kuitenkin seurannut jopa maahanmuuttajien paluumuuttoon lähtömaahansa. (Saukkonen, 2021, 42). Maahanmuuttajien haavoittuvaisuutta työmarkkinoiden suhdannevaihteluissa olisi tarpeellista parantaa esimerkiksi panostamalla siihen, että he työllistyisivät aloilla, jotka eivät ole niin herkkiä taloudellisille muutoksille.

Tutkimustuloksissa on selvinnyt suuria eroja myös taustojen välillä työllistymisessä sekä työttömyydessä. Eri taustamaaryhmien välillä on merkittäviä eroja sekä pääasiallisessa toiminnassa että työllisyys- ja työttömyysasteissa (Saukkonen, 2021). Vuonna 2018 tarkasteltiin 20–64-vuotiaiden pääasiallista toimintaa kahdessatoista eri taustamaaryhmässä. Pääkaupunkiseudulla virolaistaustaisilla (72 %) ja ruotsalaistaustaisilla (68 %) oli korkein

työllisyysaste, kun taas irakilaisista (26 %), somalialaisista (36 %) ja afganistanilaistaisista (38 %) se oli matalin. Venäjän- ja entisen Neuvostoliiton alueelta tulleiden ryhmässä työvoimaan kuuluminen oli myös yleistä, mutta työttömyys- ja eläkeläisosuudet olivat näissä ryhmissä korkeampia kuin monissa muissa. Somalialais-, irakilais- ja intialaistaisista noin neljännes, ja kiinalaistaisista jopa 28 %, oli työvoiman ulkopuolella muista syistä kuin koulutuksen, asepalveluksen tai eläkkeen takia. On mahdollista, että osa tästä ryhmästä on muuttanut pois Suomesta, vaikka heidät yhä tilastoidaan väestötietojärjestelmässä. (Saukkonen, 2021, 44). Eroja työllisyydessä eri maahanmuuttajaryhmien välillä voidaan selittää muun muassa koulutustasolla, kielitaidoilla tai erilaisten verkostojen puutteilla. Näiden lisäksi koen, että eri ryhmien työllistymiseen voi vaikuttaa myös heidän etninen taustansa tai taustaan liittyvät erilaiset stereotyypit tai ennakkoluulot. Näitä avaan vielä myöhemmin tutkimuksessani.

Maahanmuuttajataustaiset jakautuvat monipuolisesti erilaisiin ammattiryhmiin. Maahanmuuttajataustaisilla työllisillä myös yrittäjäyys on yleistä, erityisesti miehillä. Noin 18 % maahanmuuttajataustaisista työllisistä työskenteli tukipalvelu- ja hallintopalvelu-aloilla, kuten siivousalalla, kun taas suomalaistaisista työntekijöistä alle 8 % työskenteli näillä aloilla. Maahanmuuttajat työllistyvät myös suomalaistaisia useammin esimerkiksi rakennus- sekä majoitus- ja ravitsemusaloille. Tietyt alat ovat kuitenkin melko sukupuolittain jakautuneita. Sosiaali- ja terveystieteissä työskentelee hieman yli viidennes sekä maahanmuuttajataustaisista että suomalaistaisista naisista, kun taas miehistä alle viisi prosenttia toimii näillä aloilla. Rakennussektori on puolestaan selkeästi miesvaltainen ala: vuonna 2017 noin 17 % maahanmuuttajamiehistä ja 9 % suomalaistaisista miehistä työskenteli rakennusalailla, mutta naisilla kummassakin ryhmässä osuus oli erittäin pieni. Hallinto- ja tukipalveluissa työskenteli 21 % ulkomailla syntyneistä maahanmuuttajataustaisista, ja myös miehistä alalla oli 17 % (Saukkonen 2021). Maahanmuuttajien sijoittuminen tietyille aloille viittaa osittain työmarkkinoiden eriytymiseen. Eriytymisellä tarkoitan maahanmuuttajien työllistymistä aloille, jossa ei välttämättä ole niin paljon mahdollisuuksia urakehitykselle. Tämän takia olisi tärkeää järjestää heitä tukevia toimenpiteitä, jotta urakehitys olisi mahdollinen. Suomessa kouluttautumisella ja työskentelyllä on kuitenkin iso rooli integroitumisessa.

Ahmadin (2019) mukaan, vaikka ulkomaalaistaisilla henkilöillä saattaa olla samanlaiset valmiudet kuin suomalaisilla työnhakijoilla, esimerkiksi koulutuksen, työkokemuksen ja

kielitaidon osalta, heidän on silti huomattavasti vaikeampaa päästä työmarkkinoille. Yksi keskeinen syy tähän on työelämässä esiintyvä syrjintä. Tutkimuksen mukaan suomalaisilla työmarkkinoilla esiintyy etninen arvojärjestys, esimerkiksi irakilaistaustaisen työnhakijan täytyy lähettää kolminkertainen määrä hakemuksia verrattuna suomalaistaustaiseen hakijaan, ja somalilaistaustaisen nelinkertainen määrä, jotta he saisivat kutsun työhaastatteluun, vaikka hakijoiden pätevyys olisi täysin vastaava. Monimuotoisuuden ja syrjimättömyyden edistäminen suomalaisessa yhteiskunnassa ja työelämässä on keskeinen tekijä, kun tarkastellaan Suomen vetovoimaa osaavien työntekijöiden, kansainvälisten opiskelijoiden ja ulkomaisten investointien kannalta (Mathies & Karhunen, 2019). Nämä tekijät vaikuttavat myös merkittävästi Suomessa jo asuvien maahanmuuttajien mahdollisuuksiin työllistyä. Kansainvälisten opiskelijoiden päätökseen jäädä Suomeen opintojen jälkeen vaikuttavat työmarkkinoiden avoimuuden lisäksi opiskeluaikana muodostuneet verkostot sekä mahdollisuudet työllistymiselle valmistumisen jälkeen (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019).

Sarvimäen (2017) mukaan pakolaistaustaisten henkilöiden työllisyysaste on lähes olematon heti oleskeluluvan myöntämisen jälkeen. Alhaisen lähtötason vuoksi työllisyys kuitenkin paranee huomattavasti oleskeluvuosiin nähden, kun palvelut, kielitaidon kehittyminen, terveydenhuolto ja erilaiset sosiaaliset verkostot tukevat kotoutumista. UTH:n eli Ulkomaista syntyperää olevien työ- ja hyvinvointi kyselytutkimuksen perusteella työllisyysaste nousee 5–10 vuoden maassaolon jälkeen kolmekymmentä prosenttia ja yli kymmenen vuoden maassaolon jälkeen yltää jo viiteenkymmeneen prosenttiin. Positiivista kehitystä kuitenkin osoittaa se, että 2000-luvulla tulleiden pakolaistaustaisten työllisyys on kehittynyt nopeammin kuin aiemmin maahan saapuneiden. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019).

Asikaisen (2020) mukaan ulkomaalaisista erityisesti pakolaistaustaiset henkilöt ovat erityisen haastavassa asemassa suomalaisilla työmarkkinoilla verrattuna muihin maahanmuuttajaryhmiin. Siinä missä työperäisillä maahanmuuttajilla on jo valmiiksi työpaikka ja osaamista, pakolaistaustaiset tulevat Suomeen ilman valmiita verkostoja, riittävää kielitaitoa tai suoraan hyödynnettävää ammattiosaamista. Heidän työkykyynsä voi vaikuttaa esimerkiksi vaikeat kokemukset, kuten traumat ja terveydelliset ongelmat. Näiden lisäksi myös syrjintä ja esimerkiksi kielenoppimisen haasteet voivat kaikki vaikuttaa työllistymiseen. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2020).

2.3 Kouluttautuminen Suomessa

Mika Wittingin (2024) artikkeli käsittelee ulkomaalaistaustaisten henkilöiden koulutusrakennetta Suomessa ja tutkintorekisterin kattavuuden parantamista. Tutkintorekisterissä on ollut puutteita ulkomailla suoritettujen tutkintojen osalta, koska maahanmuuton yhteydessä ei ole systemaattisesti kerätty tietoa ulkomailla suoritetuista tutkinnoista (Tilastokeskus, 2024). Täydennyskyselyillä vuosina 2019 ja 2023 pyrittiin paikkaamaan tätä tietovajetta, ja niiden avulla rekisteriin saatiin lähes 45 000 uutta tutkintotietoa. Kyselyihin vastasivat erityisesti korkeasti koulutetut henkilöt, joiden perusasteen varassa olevien osuus jäi aliedustetuksi. Estimointimenetelmillä täydennettiin puuttuvia tietoja, minkä seurauksena ulkomaalaistaustaisten koulutusrakenne näyttyy samankaltaisena kuin syntyperäisillä suomalaisilla: sekä korkeasti koulutettujen että matalasti koulutettujen osuudet ovat suuria (Tilastokeskus, 2024).

Tutkimuksen mukaan ulkomaalaistaustaisten koulutusrakenteessa on merkittäviä eroa syntymämaahan mukaan. Esimerkiksi kiinankielisestä väestöstä 60 prosenttia on suorittanut korkea-asteen tutkinnon, kun taas somalinkielisistä vastaava osuus on 17 prosenttia ja kurdinkielisestä 24 prosenttia. Näiden lisäksi ulkomaalaistaustaisista 18–64-vuotiasta kolme prosenttia on suorittanut tohtoritutkinnon, mikä on korkeampi osuus kuin suomalaistaustaisilla (Tilastokeskus, 2024).

Kyseinen tilastokeskuksen tutkimus tuo esiin, että ulkomaalaistaustaisten koulutusrakenne Suomessa on monimuotoinen ja osittain verrattavissa syntyperäisiin suomalaisiin. Koulutustason vaihtelut eri syntymäryhmien välillä heijastavat kuitenkin maahanmuuton moninaisuutta, esimerkiksi työn, opiskelun tai humanitaarisen maahanmuuton vaikutuksia koulutukseen ja työllistymiseen. Tutkielmassani tarkoituksena on perehtyä kulttuuri-identiteetin kehittymiseen ja siitä näkökulmasta koulutus voi toimia merkittävänä tekijänä kahden kulttuurin välillä tasapainottelussa. Korkea koulutustaso ja puutteellinen tutkintojen tunnustaminen voivat asettaa haasteita identiteetin rakentumiselle ja kiinnittymiselle suomalaiseen yhteiskuntaan. Lisäksi koulutus voi vaikuttaa yksilön kielelliseen ja kulttuuriseen identiteettiin erityisesti silloin, kun maahanmuuttajat joutuvat tekemään valintoja kotimaan ja uuden asuinmaan kulttuurien välillä. Maahanmuuttajien määrä kasvaessa Suomessa on tärkeää pohtia, miten koulutusjärjestelmä voi tukea heidän siirtymistään työelämään ja samalla vahvistaa heidän mahdollisuuksiaan säilyttää ja yhdistää oma kulttuurinen identiteettinsä osaksi

suomalaista yhteiskuntaa. Tämä tutkimus antaa arvokasta tietoa siitä, kuinka koulutus voi toimia sekä integraation välineenä että osana yksilöllisen identiteetin rakentumista.

Valtakulttuurin kielen oppimiselle on tärkeä merkitys integroitumiselle. Mirja Tarnasen ja Sari Pöyhösen tutkimuksessa (2011) tarkasteltiin maahanmuuttajataustaisten kielitaidon riittävyttä ja kotoutumista. Tutkimustulosten mukaan kotoutumistyötä tekevien asiantuntijoiden puheessa suomen tai ruotsin kielen taito näyttyy monimerkityksellisenä elementtinä. Toisaalta kielitaito nähdään välineenä tai siltana, jonka avulla voidaan saavuttaa muita kotoutumisen tavoitteita, kuten sosiaalisten suhteiden rakentamista. Kielen oppimisen motiivit voivat vaihdella, ja kielitaidon kehittämiseen voidaan vaikuttaa paitsi koulutuksen keinoin, myös esimerkiksi asuntopolitiikan kautta. Eli näin ollen kieli voi näyttää sekä välineellisenä keinona integraatioon että itsenäisenä poliittisena tai selittävänä tekijänä (Tarnanen & Pöyhönen, 2011.)

Taylor Blaine, Mattias Wingren, Anette Bengs, Heidi Katz sekä Emmanuel Acquah (2022) tarkastelivat tutkimuksessaan opettajien näkemyksiä valmistavasta opetuksesta ja kotoutumiskoulutuksesta maahanmuuttajille. Tutkimuksessa havaittiin useita kotoutumista vaikeuttavia tekijöitä. Opettajien mukaan opiskelijoiden vaihteleva osaamisen ja kokemusten taso, opetuksen joustavuuden tarve sekä koulutusmateriaalien puute haastavat opetustyötä. Lisäksi myös aikuismaahanmuuttajien roolin painottuminen työntekijöinä opiskelijoiden sijaan synnyttää ristiriitaisia odotuksia (Blaine, ym, 2022).

Niin kuin aiemmin mainitsin, toisen polven maahanmuuttajat ovat erityisen kiinnostava ryhmä tarkastella. Heillä on potentiaalisesti kaikki valmiudet hyödyntää yhteiskunnan tarjoamia mahdollisuuksia, mutta he kohtaavat silti haasteita esimerkiksi työmarkkinoilla tai sosiaalisessa hyväksynnässä. Tämä osoittaa, että rakenteellinen tasa-arvo ei aina toteudu, vaikka muodollisesti mahdollisuudet olisivat samat. Mahdollisuuksien tasa-arvo on erinomainen ihanne, mutta se ei yksin riitä. Tarvitaan ratkaisuja, konkreettisia keinoja, joilla yksilöt pääsevät hyödyntämään potentiaaliaan riippumatta taustastaan. Tasa-arvo ei synny automaattisesti, vaan sen toteutuminen vaatii aktiivista politiikkaa, joka tunnistaa erilaiset lähtökohdat ja vastaa niihin tarkoituksenmukaisesti.

2.4 Maahanmuuttoon suhtautuminen Suomessa

Kulttuuri-identiteetillä on suuri merkitys suomalaisille, joiden yhteenkuuluvuudentunnetta vahvistaa yksilöllisen, kollektiivisen ja valtiollisen identiteetin kytkeytyminen toisiinsa. Tämä kokemus jaetusta suomalaisuudesta on luonut vahvan perustan kansallisen edun vaikeissa poliittisissa tilanteissa, oli kyse sitten ulko- tai sisäpolitiikasta (Saukkonen 2014, s. 42).

Suomalaista kulttuuri-identiteettiä jatketaan sukupolvilta toisille perinteiden siirtämisen avulla. Tämän takia Suomessa on suuri joukko ihmisiä, jotka ei välttämättä identifioi itseään tähän edellä mainittuun vahvaan suomalaiseen kulttuuri-identiteettiin. On kuitenkin tärkeää pohtia näitä syitä tämän takana. Voidaanko vastuussa pitää suomalaista valtakulttuuria ja Suomen suhtautumista maahanmuuttoon vai onko se enemmän kiinni vähemmistöjen työstä integroitumisen eteen? Uskon, että oikea vastaus löytyy, kun lähdetään tarkastelemaan molempia.

Kansallisen kulttuuri-identiteetin ja kulttuuriperinnön säilyttämiseen liittyvät huolet ovat monin tavoin ymmärrettäviä. On kuitenkin tärkeää tunnistaa, että viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana vahvistunut eurooppalainen uusnationalismi on käyttänyt kansallisuuden, kulttuuriperinnön sekä esimerkiksi kristillisen perinteet käsitteitä kyseenalaisiin tarkoituksiin. Tällöin tavoite ei ole enää niinkään historian ja kulttuurin vaaliminen, vaan pikemminkin ihmisten ja ryhmien poissulkeminen, arvostelu tai pilkkaaminen etnisyyden, ulkonäön, oman historian tai uskontonsa perusteella (Saukkonen, 2014, s. 44). On tärkeää huomioida, että Suomeen on maahanmuuton myötä rantautunut muitakin kulttuureja, joiden suhtautumiseen haluan seuraavaksi tarkemmin perehtyä. Jotkut traditiot koetaan erittäin merkittäviksi ja niitä halutaan ylläpitää, vaikka valtakulttuuri olisikin erilainen omasta kulttuurista. Voiko oman kulttuuri-identiteetin säilyttäminen ja esimerkiksi kielen opetus auttaa valtakulttuuriin kotoutumisessa? Näitä erilaisia monikulttuurisuuspoliittisia malleja avaan teoreettisessa viitekehyksessä tarkemmin.

Magdalena Jaakkolan (2009) tutki maahanmuuttajiin suhtautumista Suomessa ja siitä esiinnoussutta etnistä hierarkiaa. Suomalaisten suhtautumista maahanmuuttajiin on tutkittu useissa yhteyksissä erityisesti 1980-luvun lopulta alkaen. Alkuvaiheen tutkimuksissa tarkasteltiin yleisesti asenteita ilman tarkempaa analyysiä maahanmuuttajien etnisestä taustasta. Myöhemmät tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että suhtautuminen vaihtelee

huomattavasti riippuen maahanmuuttajan alkuperämaasta, kulttuuritaustasta, kielestä, ulkonäöstä sekä lähtömaan elintasosta ja maantieteellisestä sijainnista. Kantaväestön suhtautuminen oli positiivisinta niitä ryhmiä kohtaan, joiden katsottiin olevan kulttuurisesti lähempänä suomalaisia ja jotka tulivat korkean elintason maista. Sen sijaan ryhmiä, jotka erosivat suomalaisista ulkonäöltään tai kulttuuriltaan ja joiden lähtömaat olivat taloudellisesti heikommassa asemassa, kohdeltiin varauksella. (Jaakkola, 2009, s. 52–54).

Pitkittäistutkimukset vuosina 1987–2003 kartoittivat suomalaisten näkemyksiä yhteensä 22 eri kansallisuusryhmän osalta. Näissä tutkimuksissa arvioitiin esimerkiksi, kuinka mielellään vastaajat hyväksyisivät eri ryhmien edustajien muuton Suomeen tai solmisivat avioliiton heidän kanssaan. Tuloksissa erottuivat myönteiset asenteet pohjoismaalaisia ja inkerinsuomalaisia kohtaan, mutta sen sijaan aasialaisten ja afrikkalaisten kohdalla suhtautuminen oli huomattavasti epäilevämpää. Vuoden 2007 tutkimuksessa keskityttiin viiteen etniseen ryhmään: kiinalaisiin, puolalaisiin, somalialaisiin, venäläisiin ja virolaisiin. Näistä virolaisia kohtaan tunnettiin myönteisimmät asenteet, ja myös puolalaisiin ja kiinalaisiin suhtauduttiin varsin myönteisesti. Sen sijaan venäläisiin liittyi enemmän epäluuloja, ja somalialaisia kohtaan suhtautuminen oli kaikkein negatiivisinta. Tämä kuvastaa osaltaan sitä, että pakolaistaustaiset ryhmät, jotka ovat saapuneet Suomeen usein turvapaikanhakijoina tai perheenyhdistymisen kautta, kohtaavat enemmän ennakkoluuloja kuin työn tai koulutuksen perässä tulleet. Alueellisia eroja asenteissa oli selvästi myös havaittavissa. Erityisesti Helsingissä, suhtauduttiin virolaisiin, puolalaisiin, kiinalaisiin ja venäläisiin selvästi myönteisemmin kuin maassa keskimäärin. Myös Turussa havaittiin positiivisempaa suhtautumista sekä kiinalaisia, että somalialaisia kohtaan. Vantaalla sen sijaan suhtautuminen somalialaisia kohtaan oli kielteisempää kuin muualla. (Jaakkola, 2009 s. 52–54).

On selkeää näyttöä siitä, että etnisellä taustalla on vaikutusta siihen, miten maahanmuuttajiin suhtaudutaan Suomessa, siksi onkin tärkeää, huomioida, että kaikki nämä erilaiset ryhmät vaativat erilaista apua integroimiseen. Tämä myös korostaa sitä, miten paljon Suomessakin pitäisi tehdä vielä töitä, jotta Suomi olisi turvallinen ja reilu paikka kaikille, taustastaan huolimatta.

3 Teoreettinen viitekehys

Pro gradu -tutkielmassani oleellista on perehtyä syvällisemmin identiteetin käsitteeseen, jonka lisäksi perehdyn myös erityisesti etniseen identiteettiin. Myös kulttuuri-identiteetin rooli on oleellinen akkulturaatio teorian näkökulmasta, sillä se voi vaikuttaa vahvasti yksilön tai ryhmän kulttuuri-identiteettiin vahvistamalla tai heikentämällä sitä. Alkuperäiskulttuurin ja uuden kulttuurin yhteensovittaminen voi olla haastavaa riippuen kahden kulttuurien erosta. Erityisesti vanhempien suhde kulttuureihin näkyy vahvasti myös kasvatuksessa. Vanhempien kokemukset uudessa valtakulttuurissa saattaa aiheuttaa ristiriitoja kotona vanhempien ja lasten välillä, sillä lapsien kokemukset saattavat olla erilaisia erityisesti tilanteissa, joissa lapset ovat esimerkiksi syntyneet suoraan valtakulttuuriin. Tällöin lapset ovat jo pienestä pitäen valtakulttuurin vaikutuksen alaisena, mikä saattaa lisätä haasteita esimerkiksi kasvatuksessa.

3.1 Identiteetti

Käsite identiteetti on lähtöisin latinan kielen sanasta *identitas* tai *ident*, jolla tarkoitetaan samuutta tai samana pysymistä. Käsitteen käyttö on jo 1500-lvuvulta lähtien, mutta perusteellisesti sitä on alettu tutkia vasta viimeisten vuosikymmenten aikana (Ropo, 2015, s. 26). Identiteetti on käsitteenä erittäin moninainen. Brubaker ja Cooper (2000) väittävät, että yhteiskuntatieteet ja humanistiset tieteet ovat liian pitkälle omaksuneet identiteetin käsitteen, mikä aiheuttaa sekä älyllisiä että poliittisia haittoja. He väittävät, että termin ”identiteetti” käyttö joko ylimitoitaa sen merkityksen (kun sitä käytetään voimakkaassa mielessä), aliarvioi sen merkityksen (kun sitä ymmärretään heikossa mielessä) tai sen merkitys hämärtyy kokonaan (termin epämääräisyyden takia) (2000, 1.). Tutkijat useimmiten käyttävät identiteetin käsitettä useassa eri merkityksessä (Brubaker & Cooper, 2000, s. 6.). Jopa edistyneimmät tutkijat, vaikka he tunnustavatkin ”identiteetin” hankalan ja ongelmallisen luonteen, ovat väittäneet sen edelleen olevan välttämätön. ”Identiteettiä” käsittelevä kriittinen keskustelu ei ole pyrkinyt hylkäämään sitä niin, että se olisi immuuni tietyille vastalauseille. Identiteetin käsite on monimerkityksinen, mikä ilmenee esimerkiksi siinä, miten ja mihin sitä käytetään.

Yleisimmin identiteetti määritellään kolmen eri ulottuvuuden kautta. Ensimmäinen näkökulma korostaa yksilön suhdetta itseensä, itsetuntemusta tai kiinnostusta omaa itseään kohtaan. Toinen ulottuvuus tarkastelee identiteettiä jännitteessä yksilön erityisyyden (particularity) ja yhteisyyden (universality) välillä. Kolmas näkökulma liittyy identiteetin sosiaaliseen kontekstiin ja yksilön paikkaan yhteiskunnallisissa rakenteissa (social location). Côtén (2006) teoreettiset käsitykset identiteetistä taas jakaa identiteetin kahtia sen mukaan lähestytäänkö sitä psykologisesta vai sosiologisesta näkökulmasta. Sosiologisella lähestymistavalla identiteettiä lähestytään yhteiskunnallisesta ja yhteisöllisyyden ja kuulumisen näkökulmasta. Alcoff (2003) mukaan keskeisimpiä kuulumiseen liittyviä identiteetin lähteitä ovat: rotu, yhteiskuntaluokka, kansallisuus sekä sukupuoli (Ropo, 2015).

Identiteettiä käsiteltäessä, voimme miettiä myös identiteettiä kognitiona. Tällä Eero Ropo (2015) tarkoittaa sitä, miten yksilön käsitys itsestään muodostuu tiettyjen mallien tai skeemojen seurauksena. Kyseinen omakuva tallentuu näin siihen osaan muistia, johon tallennetaan omaa elämää ja sen tapahtumia koskevaa tietoa. Tämän sisäisen mallin avulla ihminen voi tunnistaa ja hakea yksittäisiä merkityksiä tai tietoja itsestään eli hän tämän kautta tietää asioita, jotka koskevat itseä, joiden perusteella hän muodostaa käsityksen itsestään (Ropo, 2015).

Maahanmuuttajataustaisten käsitykseen itsestä vaikuttaa vahvasti perheen oma kulttuuri sekä valtakulttuuri, joka on tässä tapauksessa suomalainen kulttuuri. Erityisen kiinnostavaa on se, miten nämä kulttuurit eroavat toisistaan ja se, miten erot tai jopa ristiriidat vaikuttavat identiteetin kehittymiselle. Kulttuureissa on eroja arvoissa ja normeissa ja tämä saattaa aiheuttaa ristiriitoja kulttuurien välillä. Kulttuurieroihin vaikuttaa vahvasti myös maan valtauskko. Jos uskonnot eroavat tällöin myös monet kulttuurin tavat ja perinteet eroavat.

Nuoren identiteetin muotoutumista ohjailee voimakkaasti se kulttuuri, jossa hän kasvaa. Maahanmuuttajaperheen lapsi ei koskaan kehity vain yhden kulttuurin piirissä, erityisesti silloin, kun perheen kulttuuri soveltuu valtakulttuurin muottiin. Maahanmuuttajataustaisten nuorten identiteettiä muovaavat voimakkaasti heidän etninen taustansa. Perheessä nämä nuoret omaksuvat arvot, perinteet ja niihin liittyvän elämäntyylin. (Talib & Lipponen, 2008, s. 78).

Yllä esittelemäni näkökulmat vain osoittavat sen, kuinka monitasoinen ja moniulotteinen ilmiö on kyseessä. Identiteetti ei ole vain yksilön sisäinen kokemus itsestään, vaan se rakentuu jatkuvassa vuorovaikutuksessa sosiaalisten rakenteiden, kulttuurin ja omien elämäkokemusten kautta. Itseymmärryksen ja sosiaalisen ympäristön välinen jännite on erityisen keskeinen tässä tutkimuksessa, jossa tarkastellaan maahanmuuttajien identiteetin

kehittymistä kahden kulttuurin välillä. Kuten Ropo (2015) korostaa, identiteetti voidaan ymmärtää myös kognitiivisena prosessina, jossa yksilö muodostaa sisäisiä malleja ja skeemoja omasta itsestään. Näiden mallien avulla yksilö asettuu omaan paikkaansa sekä suhteessa itseensä että suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan. Siksi onkin tärkeää tutkia, miten esimerkiksi ristiriidat kotona tapahtuneen kulttuurillisen kasvatuksen ja ympäröivän valtakulttuurin vaikuttavat identiteetin kehityksessä. Seuraavaksi avaan tarkemmin etnisen identiteetin, kulttuuri-identiteetin ja akkulturaation käsitteitä, jotka kaikkia ovat oleellisia, kun käsittelemme identiteetin käsitteen moninaisuutta.

3.1.1 Etninen identiteetti

Etninen identiteetti on moniulotteinen sekä dynaaminen käsite, joka muuttuu ajan ja kontekstin myötä (Phinney, 2003). Etninen identiteetti voi vahvistua, kun maahanmuuttajilla on vahva tahto säilyttää oma identiteettinsä ja kun monimuotoisuutta kannustetaan tai hyväksytään. Kun assimilaatioon kohdistuu paineita ja ryhmät tuntevat olevansa hyväksytyjä, kansallisidentiteetti voi vahvistua. Tietyissä tilanteissa maahanmuuttajat saattavat aliarvioida tai hylätä oman etnisen identiteettinsä todellisen tai koetun vihamielisyyden seurauksena, olipa se sitten suunnattu maahanmuuttajia tai tiettyjä ryhmiä kohtaan. Toisaalta toiset voivat korostaa ylpeyttään kulttuuriryhmästään ja käyttää solidaarisuutta keinona käsitellä negatiivisia asenteita. Etnisen yhteisön oltaessa kuitenkin vahva myös tulokset etnisen identiteetin omaksumisesta ovat useimmiten myönteisiä. (Phinney & ym. 2001.)

Jean S. Phinney (1989) tarkastelee artikkelissaan ”Stages of ethnic identity in adolescents and adults” etnistä identiteettiä kehityksellisesti näkökulmasta ja soveltaa Eriksonin (1968) ja Marcian (1980) minäkäsityksen kehitysteorioita etniseen identiteettiin. Hänen kolmiportainen mallinsa etnisestä identiteetistä alkaa tutkimattomasta identiteetistä, jossa yksilöllä ei ole vielä tutkittua tai tiedostettua suhdetta etniseen taustaansa. Tuntematonta identiteettiä seuraa aktiivinen pohdinta ja etsintävaihe, jossa henkilö alkaa tarkastella etnisen taustan merkitystä omassa elämässään. Kolmannessa vaiheessa, saavutetussa identiteetissä, yksilö voi saavuttaa sisäistetyt ja itselleen selkeytyneet etnisen identiteetin, johon hän sitoutuu. Yksilön kokemukset, kokeilut ja erilaiset päätökset vaikuttavat tämän kehityksen saavuttamiseen. Etenkin nuoruudessa etnisen identiteetin kehitys saattaa olla vielä kesken. Jotkut nuoret saattavat omaksua vanhempiensa tai lähipiirin näkemykset ilman omaa kriittistä pohdintaa, kun

taas toiset saattavat olla välinpitämättömiä etniseen taustaansa liittyvien kysymysten suhteen. Yksilöllä on kuitenkin mahdollisuus syvempään yhteyteen omaan etniseen identiteettiin syvemmän pohdinnan ja kokemuksen kautta (Phinney, 1989). Koska tämän tutkimuksen tarkoituksena on ymmärtää maahanmuuttajataustaisten nuorten identiteetin kehittymistä kahden kulttuurin välillä, Phinneyn näkökulma tarjoaa hyödyllisen tavan tutkia ja ymmärtää etnisen identiteetin kehittymistä nuorena iässä.

Sukupuoli voi olla merkittävä muuttuja akkulturaatioprosessissa erityisesti kulttuureissa, jossa miehet työllistyvät todennäköisemmin valtakulttuurissa, kun taas naiset jäävät kotiin. Lisäksi naisiin kohdistuu usein odotus toimia etnisten perinteiden mukaan ja siirtää kulttuuriperinteitä eteenpäin lapsille. Phinneyn (1989) artikkelin mukaan tutkimuskirjallisuus viittaa siihen, että naiset ovat miehiä vahvemmin kiinnittyneitä heidän etniseen taustaansa. Esimerkiksi naispuoliset kiinalaisamerikkalaiset opiskelijat olivat tutkimuksessa miehiä enemmän kiintyneitä omien esivanhempiansa kulttuuriin. Naisilla huomattiin myös vahvempaa identifioitumista etniseen identiteettiin sekä afroamerikkalaisessa että japanilaisessa tutkimuksessa. Myös Englannissa irlantilaistaustaiset tytöt omaksuivat oman identiteettinsä vahvemmin kuin pojat. Oli kuitenkin tutkittuja tapauksia, joissa erot sukupuolten välillä paljastuivat toisin: tutkimuksien mukaan Kanadassa juutalaiset pojat toimivat normien ja perinteiden mukaan enemmän kuin tytöt. Tässä syynä kuitenkin epäiltiin uskonnollisen kulttuurin patriarkaalisia piirteitä. Myös tutkimuksissa, joissa on tarkasteltu etnisen identiteetin kehitysvaiheita, on havaittu, että identiteetin varhaisiin vaiheisiin sijoittuvat erityisesti mustat miehet naisia enemmän, jotka taas osoittavat kehittyneempää tasoa eri kehitysvaiheiden näkökulmasta (Phinney, 1989).

Etnisen identiteetin ymmärtämiseksi on tärkeää tarkastella myös yksilön suhdetta valtakulttuuriin. Vaikka osa tutkimuksista, joita Phinney (1989) on tarkastellut, keskittyy vain yhteen etniseen ryhmään koko valtaväestöä huomioimatta, useat tutkimukset kuitenkin huomioivat valtakulttuurin merkityksen etnisen identiteetin rakentumisessa. Useassa tutkimuksessa keskeisenä kysymyksenä on, ovatko etninen identiteetti ja akkulturaatio keskenään yhteydessä, vai voivatko ne ilmetä toisistaan riippumattomina. Useiden tutkimusten mukaan ne voivat olla toisistaan riippumattomia, esimerkiksi Hutnikin (1986) tutkimuksen mukaan englantilaistaustaiset intialaistytöt saattoivat samanaikaisesti ylläpitää sekä intialaista että brittiläistä kulttuuria ilman, että ne olisivat toisiinsa yhteydessä (Phinney, 1989). Samankaltaisia tuloksia näytti myös tutkimukset Kanadassa (Driedger 1976), jossa etninen

identiteetti ja valtakulttuuriin liittyvä kulttuuri-identiteetti näytti kehittyvän itsenäisesti. Laadullisissa tutkimuksissa on havaittu etnisen identiteetin monimuotoisuus, esimerkiksi Clarkin ym. (1976) tutkimuksessa, jossa sekä meksikolaistaustaisilla että aasialaistaustaisilla amerikkalaisilla aikuisilla tunnistettiin kuusi erilaista profiilia, jotka peilasivat osallistujan suhdetta sekä omaan kulttuuriin että valtakulttuuriin.

Matute-Bianchin (1986) tutkimuksessa, jossa tutkittiin meksikolaistaustaisia lukiolaisia Yhdysvalloissa, ilmeni viisi erilaista identiteettityyppiä kulttuurisen kiinnittymiseen, mitkä olivat yhteydessä myös koulumenestykseen. Mitä enemmän opiskelija tunsu itsensä osaksi omaa kulttuuria, sitä heikompi oli heidän koulumenestyksensä.

Tällaiset tutkimukset osoittavat, että etnistä identiteettiä ei tule käsittää yksisuuntaisena jatkumona, vaan se voidaan nähdä erilaisina tapoina olla suhteessa sekä omaan että valtakulttuuriin. Tämä kaksisuuntainen malli (ns. two-dimensional model) selkeyttää sitä, miten etninen identiteetti kytkeytyy yksilön minäkuvaan. Osa aiemmista tutkimusten ristiriidoista saattaa selittyä sillä, kuinka paljon tai vähän niissä on otettu huomioon sekä etninen että valtakulttuuriin liittyvä samastuminen.

On kuitenkin viitteitä siitä, että akkulturaation integraatiomalli, jossa yksilö säilyttää yhteyden omaan kulttuuriinsa ja omaksuu myös valtakulttuurin piirteitä, on usein hyvinvointia edistävin vaihtoehto (Berry ym. 1987). Vastaavasti marginalisaatio, jossa yksilö ei koe kuuluvansa kumpaankaan kulttuuriin, näyttäisi olevan tässä tapauksessa haastavin. (Phinney, 1989).

Antropologisessa tutkimuksessa etnisyyttä on tarkemmin tarkasteltu jo 1960-luvulta lähtien. Etninen identiteetti kytkeytyy usein käsityksiin kulttuurisista eroista ja itsenäisyydestä. Useiden tutkimusten mukaan tietyt kulttuurinpiirteet nähdään usein keskeisinä ryhmän kulttuurisen identiteetin ja aitouden ilmentäjinä. Tietyt piirteet ja käytännöt korostavat tietyn yhteisön historiaa ja perinteitä, ja niitä hyödynnetään erottamaan oma ryhmä muista. Barth (1994) syventyi identiteetin käsitteeseen sosiaalisesta näkökulmasta. Hän väitti, että etninen identiteetti on tilannesidonnainen ja neuvoteltavissa, ja keskeistä on tilanteellisten identiteettien hallinta ja niiden muokkaaminen. Nämä tilanteet syntyvät, kun itse määritelty (self-ascription) identiteetti sekä ulkopuolelta (ascription) annettu määrittely ovat ristiriidassa. Etninen identiteetti näyttäytyy näin käytännöllisenä välineenä sosiaalisen vuorovaikutuksen jäsentämisessä arjen tasolla. Näitä näkemyksiä voidaan nykykeskustelussa nähdä konstruktionistisina (Verkuyten, 2004).

3.1.2 Kulttuuri-identiteetti

Stuart Hallin (1999) mukaan kulttuurisessa identiteetissä on yhtä paljon kyse ”joksikin tulemisesta” kuin ”jonakin olmisesta”. Lisäksi kulttuuri-identiteetti liittyy sekä menneisyyteen että tulevaisuuteen (Hall, 1999, s. 227). Identiteetin määrittely voi olla haastavaa, sillä identiteetti koostuu eri ulottuvuuksista. Identiteettiä tulisi myös ajatella enemmänkin ”tuotannoksi”, joka ei ole koskaan valmis, vaan aina prosessissa, sen sijaan, että sitä pidettäisiin loppuun vietyinä tosiasiana (Hall 1999, s. 223). Filosofin Charles Taylorin näkemyksen mukaan identiteetti on se, joka määrittelee sen, keitä olemme ja mistä me tulemme. Hänen mukaansa käsityksemme omasta identiteetistä rakentuu myös läheistemme käsityksistä meistä. Jatkuva vuoropuhelu läheistemme kanssa ja heidän näkemyksensä meidän identiteetistämme vaikuttavat olennaisesti siihen, miten koemme itsemme, koska ihmiset usein hahmottavat oman identiteettinsä myös muiden ihmisten kautta (Taylor, 1995).

Stuart Hallin ja Charles Taylorin näkemykset tarjoavat mielenkiintoisen näkökulman identiteetin monimutkaisuuteen ja jatkuvuuteen. Hall korostaa, että identiteetti ei ole staattinen tai valmis asia, vaan pikemminkin jatkuva prosessi. Hänen ajatuksensa siitä, että identiteetti on yhtä paljon tulevaisuuteen suuntautuvaa kuin menneisyyteenkin katsova, alleviivaa sitä, että identiteetti ei ole vain taaksepäin suuntautunut, vaan se muodostuu myös tulevaisuuden odotuksista ja toiveista. Taylorin näkemys taas korostaa sosiaalisen vuorovaikutuksen roolia identiteetin muodostumisessa. Hänen teoriansa painottaa sitä, että identiteetti rakentuu sosiaalisten suhteiden ja muiden ihmisten näkemysten kautta. Tämä vuorovaikutus luo monimutkaisuutta identiteetille, joka ei ole pelkästään yksilön sisäinen kokemus, vaan myös sosiaalisten suhteiden ja ympäristön tuote. Identiteetin ymmärtäminen prosessina ja jatkuvana vuorovaikutuksen sekä menneisyyden, että tulevaisuuden kanssa voi auttaa meitä hahmottamaan paremmin itseämme ja muita ihmisiä. Identiteetti ei ole staattinen ja valmis asia, vaan se keskittyy ja muotoutuu jatkuvasti eri tilanteissa ja vuorovaikutuksessa ympäröivän maailman kanssa. Tämä näkökulma voi myös auttaa meitä hyväksymään identiteetin monimuotoisuuden ja joustavuuden sekä ymmärtämään paremmin, miten identiteetti voi olla samanaikaisesti sekä yksilöllinen että sosiaalinen ilmiö. Näistä syistä onkin tärkeää tutkia, millaiset asiat vaikuttavakin identiteetin kehitykselle ja miten vahvasti ne limittyvät yhteen.

Vekruyten (2004) mukaan monilla etnisistä vähemmistöistä tulevilla ihmisillä on kulttuuritausta, joka poikkeaa valtaväestön perinteistä ja tavoista. Esimerkiksi Turkista, Marokosta, Sudanista, Iranista tai muualta muuttaneet eivät voi yksinkertaisesti sivuuttaa lapsuudessaan

omaksumaansa kulttuuria. Kun eri taustoista tulevat ihmiset asuvat lähellä toisiaan, kulttuuriset erot eivät välttämättä hälvene, vaan saattavat jopa korostua. Arkielämässä havaitaan, että monet oletetut erot eivät ole pelkkiä stereotypioita, vaan niillä on todellisia vaikutuksia, esimerkiksi sukupuolirooleihin, uskonnonharjoitukseen, arvoihin, normeihin ja käyttäytymiseen liittyen. Näitä eroja ei voi kuvitteellisina, kuten monet kulttuurienvälissä viestinnässä esiintyvät väärinymmärrykset ja ristiriidat osoittavat. (Vekruyten, 2004).

Vaikka kulttuurieroja voi olla vaikea pukea sanoiksi, ne ovat silti olemassa. Ne ilmenevät usein vuorovaikutustilanteissa välillä jopa tiedostamatta. Kulttuuri on hiljaista tietoa, elettyä, kehollisesti koettua ja arjen rutiineissa ilmenevää eikä niinkään täysin ymmärrettyä tai sanallistettua. Ihmisillä on usein vahva tunne kulttuuristen erojen olemassaolosta, vaikka heidän voi olla vaikea tarkasti yhdistää, mistä nämä erot muodostuvat (Vekruyten, 2004.)

Tunnettu postkoloniaalinen teoreetikko Homi K. Bhabha (1994, ks. Bhandari, 2021) tarkastelee kulttuuri-identiteetin rakentumista niin sanotun kolmannen tilan (*third space*) kautta. Tämä käsite kuvaa tilannetta, jossa yksilöiden identiteetti rakentuu kulttuuristen eroavaisuuksien, ristiriitojen ja kohtaamisten kentässä, eikä yhden yhtenäisen kulttuurin sisällä. Tässä on enemmänkin kyse kulttuurien välisestä neuvottelutilasta. Bhabhan mukaan kolmas tila ei ole pelkkä kahden kulttuurin kompromissi, vaan sillä hän tarkoittaa enemmänkin sellaista, luovaa ja muuttuvaa tilaa, jossa syntyy uusia, hybridisiä identiteettejä. Kolmannen tilan kautta ryhmät eivät ainoastaan omaksu vallassa olevaa hegemonista kulttuuria vaan he muokkaavat sitä uudelleen suhteessa omaan kokemusmaailmaansa. Bhandarin mukaan Bhabha (1994) näkee hybriditeetin prosessina, jossa siirtomaavalta pyrkii muokkaamaan yksilön identiteettiä osaksi hallitsevaa kulttuuria. Samalla kuitenkin syntyy hybridi kulttuuri-identiteetti, jolla on vahvasti vaikutteita molemmista kulttuureista, eikä täysin vastaa kumpaakaan alkuperäistä kulttuuria. Näin ollen kolmas tila on luova muutosprosessi, jossa molempien osapuolten kulttuuriset merkitykset haastetaan ja rakennetaan uudelleen (Bhandari, 2021).

Kun käsitellään identiteetin kehittymistä kahden kulttuurin välillä Bhabhan (1994) teorian näkökulmasta hybridisyyden ja kolmannen tilan lisäksi, jäljittelyn käsite (*eng. mimicry*) on olennainen. Hän käsittelee näitä teemoja teoksessaan *The location of culture (1994)*, jossa hän käsittelee jäljittelyä postkoloniaalisessa kontekstissa. Vähemmistöasemassa oleva yksilö omaksuu osia enemmistökulttuurista, esimerkiksi kielen, pukeutumistavat tai käytöksen, mutta ei koskaan täysin sulaudu siihen. Tätä ristiriitaista prosessia hän kuvailee teoksessaan sanoin

”almost the same, but not quite”. Tällä hän viittaa siihen, miten kulttuurin jäljittelijä muistuttaa valtakulttuurin edustajaa, mutta jää aina jollain tavalla sen ulkopuolelle (Bhabha, 1994, s. 86).

Bhandarin (2021) mukaan jäljittely siis toimii siirtomaavaltaisessa vallankäytössä sekä hallinnan että epävarmuuden välineenä. Jäljittely ei kuitenkaan ole koskaan täydellistä, sillä se voi myös toimia vastarinnan muotona, jossa vähemmistö häiritsee jäljittelyn kautta vallan järjestystä. Jäljittely, hybridisyys ja kolmas tila liittyvät kaikki toisiinsa, sillä jäljittely synnyttää uudenlaisen identiteetin, hybridin tässä kolmannessa tilassa, jossa yksilö neuvottelee nämä merkitykset uudelleen (Bhandari, 2021).

3.2 Akkulturaatio

Etnistä ja kansallista identiteettiä pidetään akkulturaation osana. Akkulturaatiolla tässä tarkoitetaan laajempaa konstruktiota, joka kuvaa kulttuurien välisen kosketuksen myötä tapahtuvaa muutosta käytösmalleissa, arvoissa ja asenteissa. Akkulturaation näkökulmasta etnisellä identiteetillä tarkoitetaan subjektiiviseen ryhmään tai kulttuuriin kuulumisen tunteeseen. Akkulturaatio voidaan parhaiten ymmärtää kaksiulotteisena prosessina. Akkulturaatiomallit, jotka perustuvat pääasiassa Berryn (1990, 1997) tutkimukseen, tunnustavat, että akkulturaatiossa kaksi merkittävää ulottuvuutta, oman kulttuuriperinnön säilyttäminen ja sopeutuminen vastaanottavaan yhteiskuntaan, ovat käsitteellisesti erillisiä ja voivat vaihdella toisistaan riippumatta (Liebekind 2001; Phinney & ym. 2001.)

John W. Berryn (2001) akkulturaatiomallia on hyödynnetty jo pitkään, kun on tarkasteltu maahanmuuttaja ryhmien sopeutumista eri yhteiskuntiin. Redfield ja ym. mukaan (1936) akkulturaatiolla tarkoitetaan kulttuurisia ja psykologisia muutoksia, joita tapahtuu, kun eri kulttuuritaustaiset ryhmät ja yksilöt ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Kulttuurikontaktiin liittyvät muutokset ilmenevät erilaisissa tilanteissa, kuten kolonialismin, sotilaallisten miehitysten, maahanmuuton tai tilapäisen oleskelun yhteydessä, esimerkiksi opinnot tai työt ulkomailla. Kiinnostus Euroopan siirtomaavallan vaikutuksista ja seurauksista alkuperäiskansoihin vaikutti akkulturaatiotutkimuksen syntyyn. Myöhemmin huomioi siirtyä siihen, miten maahanmuuttajat muuttuivat asettuessaan vastaanottaviin uusiin yhteiskuntiin. Tänä päivänä kaikki edellä mainitut näkökulmat ovat edelleen ajankohtaisia, sillä globalisaation myötä alkuperäisväestöt kohtaavat uusia, erilaisia vähemmistöjä, oli ne sitten osana vapaaehtoista, tilapäistä tai pakon alla tapahtuvaa muuttoliikettä (Berry, 2007).

Vaikka akkulturaatiota on tutkittu runsaasti sekä kulttuurin että yksilön näkökulmasta, nykyään monissa maahanmuuttajia vastaanottavissa maissa korostetaan perheenyhdistymistä tapana tukea maahantulijoita. Tällaisessa mallissa maahan saapuu usein koko perhe samanaikaisesti tai siten, että yksi aikuinen tulee ensin ja muu perhe seuraa myöhemmin. Tästä syystä akkulturaatiota tulisi tarkastella myös perheen, sosiaalisena yksikkönä, näkökulmasta eikä pelkästään yksilöiden tai kulttuuriryhmien tasolla. Graves (1967) esitti psykologisen akkulturaation käsitteen, jolla viitataan niihin yksilön muutoksiin, jotka syntyvät ympäröivän kulttuurin (*dominant culture*) ja oman kulttuurin (*non-dominant culture*) vuorovaikutuksesta.

On kuitenkin tärkeää erottaa kulttuurinen ja psykologinen taso toisistaan, sillä yksilöt eivät aina käsittele uutta kulttuurista ympäristöään samalla tavalla. Tämän takia psykologinen akkulturaatio voi vaihdella suuresti jopa niiden yksilöiden välillä, jotka tulevat esimerkiksi samanlaisesta kulttuurista tai etnisestä taustasta (Berry, 2007.)

3.2.1 Eri monikulttuurisuuspoliittiset mallit

Monikulttuurisuuspolitiikassa usein käytetään termejä integraatio, assimilaatio, segregatio ja akkulturaatio. Nämä käsitteet kuvaavat eri tapoja, joilla maahanmuuttajat voivat sopeutua uuteen yhteiskuntaan ja millaisia odotuksia valtayhteiskunnalla on maahanmuuttajien kotoutumiselle. Integraatiomallissa maahanmuuttajat omaksuvat molemmat kulttuurit, jolloin voi hyvin ilmaista omaa alkuperäiskulttuuriaan ja samalla olla osana valtakulttuuria. Suomessa esimerkiksi tämä malli on se, mitä tavoitellaan maahanmuutossa. Assimilaatiomallissa maahanmuuttajat pyrkivät mahdollisimman nopeasti omaksumaan uuden kulttuurin ja unohtamaan sekä hylkäämään alkuperäiskulttuurinsa.

Assimilaatiosta puhuttaessa Saukkonen (2014) avaa myös vapaaehtoisen assimilaation käsitettä. Sillä tarkoitetaan yhteiskunnan uusien jäsenten mahdollisuutta omaksua suomalainen kulttuuri heidän itsensä haluamalla tavalla ja sulautua suomalaiseen kulttuuriin, vaikka assimilaatio onkin poliittisena lähtökohtana ongelmallinen. Täysi assimilaatio saattaa haitata yhteiskunnan valmistumista siihen kulttuurilliseen monimuotoistumiseen, jota joka tapauksessa tapahtuu, kun eri taustoista tulevat ihmiset säilyttävät kieltään, tapoja ja perinteitä. (2014, s. 46).

Taulukko 1. Maahanmuuttajien akkulturaatio verkostojen näkökulmasta (Saukkonen 2014)

Taulukossa esitettyä marginalisaatiota pidetään neljästä kotoutumista kuvaavasta ilmiöstä huonoimpana, sillä se viittaa yleensä sosiaalisten verkostojen puuttumiseen. Vaikka kukaan ei varsinaisesti toivo syrjäytymistä tapahtuvan, sen täydellinen ehkäisy on mahdotonta. Syrjäytymistä esiintyy myös kantaväestössä, joten jossain määrin voi myös olettaa, että sitä tapahtuu myös maahanmuuttajien keskuudessa. Siksi yksi kotouttamispolitiikan keskeisistä tehtävistä onkin reagoida ajoissa ja pyrkiä ehkäisemään ilmiön laajenemista. Neljännen maailman rakennetta on nähty tapahtuvan Euroopan suurkaupungeissa, jolloin kokonaiset yhteisöt ovat jääneet yhteiskunnan ulkopuolelle. Tällainen ilmiö vahvistaa syrjäytyneisyyttä ja jatkuu sekä vahvistuu sukupolvesta toiseen. (Saukkonen 2014, s. 46).

Marginalisaation estäminen on erityisen tärkeää myös yhteiskunnan rauhan näkökulmasta. Jos kokonaisten väestöryhmien koetaan jäävän yhteiskunnan ulkopuolelle, syntyy helposti kokemuksia ulkopuolisuudesta, epäluottamusta ja jopa vastakkainasettelua. Näin ollen kotoutumista tukevat toimet eivät ole vain yksilön auttamista, vaan enemmänkin sijoitus koko yhteiskunnan toimivuuteen.

Integraatiomalli nähdään usein ihanteellisena, sillä sen ajatellaan tukevan sekä yksilöiden hyvinvointia että yhteiskunnan yhtenäisyyttä. Inhimillisen pääoman eli kouluttautumisen roolia on korostettu integraatiotutkimuksissa (Hyvärinen & Erola, 2011, s. 644). Maahanmuuttoon liittyy kuitenkin inhimillisen pääoman menettämistä, sillä on havaittu, että inhimillinen pääoma on maaspesifi ja inhimillisestä pääomasta on parhaiten hyötyä, kun sitä on kasvattanut siinä maassa, missä asuu. Tämän takia maahanmuuttajien kerryttämä pääoma saattaa olla hyödytön vastaanottavassa yhteiskunnassa (Hyvärinen & Erola, 2011, s. 645).

Vaikka puhun tässä maahanmuutosta yleisesti, niin pitää kuitenkin ottaa huomioon vielä toisen polven maahanmuuttajien asema tässä. Toisen polven maahanmuuttajilla mahdollisuuksien pitäisi kuitenkin olla ihan eri, sillä he kasvavat ja kouluttautuvat siinä maassa, missä ovat syntyneetkin, vaikka vanhemmat ovatkin saapuneet uuteen maahan maahanmuuttajina. Eli mahdollisuuksien tasa-arvon pitäisi toteutua heidän kohdallaan samalla tavalla kuin muun yhteiskunnan (Hyvärinen & Erola, 2011, s. 645).

Erolan ja Moision (2004; 2010) mukaan mahdollisuuksien tasa-arvolla viitataan tässä yhteydessä yhteiskunnalliseen ihanteeseen, jonka mukaan yksilöiden tulevaisuus ja asema aikuisuudessa tulisi määräytyä heidän omien lahjakkuuksiensa, ponnistelujensa ja kiinnostustensa perusteella, eikä sen mukaan, millaisista lähtökohdista he ovat syntyneet. Toisin sanoen vanhempien varallisuus, koulutustaso tai sosiaalinen asema ei saisi määrittää lapsen tulevaisuutta. Tämä ajatus on keskeinen osa oikeudenmukaista yhteiskuntaa, mutta sen toteutuminen käytännössä on usein haastavaa. Lasten lähtökohdat vaikuttavat edelleen merkittävästi siihen, millaisia mahdollisuuksia heillä on menestyä koulutuksessa ja työelämässä. Siksi pelkkä ajatus siitä, että mahdollisuuksien tasa-arvo on olemassa ei riitä vaan tämän saavuttamiseksi vaaditaan vielä toimia.

Vaikka integraatiomallia pidetään ihanteena, sen käytännön toteuttaminen ei ole yksiselitteistä. Kaksisuuntainen integraatio, jossa sekä maahanmuuttajat että vastaanottava yhteiskunta sopeutuvat ja muuttuvat, jää usein teoriaksi. Käytännössä valtakulttuuri odottaa enemmän sopeutumista maahanmuuttajilta kuin itse muuttuu vastaanottavammaksi. Tämä epäsymmetria voi heikentää integraation onnistumista. Assimilaatio näyttäytyy osalle ihmisistä ehkä helpompana tienä "kuulumiseen", mutta pitkässä juoksussa se voi johtaa identiteettiriitoihin tai vieraantumiseen omasta taustasta. On tärkeää ymmärtää, että kulttuurinen moninaisuus ei

ole uhka yhteiskunnan yhtenäisyydelle, vaan sen rikastuttaja, kunhan yhteiset pelisäännöt ja tasa-arvoiset mahdollisuudet toteutuvat.

Berryn (2007) tutkimuskirjallisuuden ja tutkimuksien perusteella voidaan esittää suosituksia akkulturaatioprosesseihin liittyen. Ensinnäkin nuorten akkulturaatiostrategioissa ilmenee selkeitä rajoja. Perheen sisällä ja yksilöiden välillä akkulturaationprosessin tavoitteet saattavat olla eri, ja tämän takia ei voida suoraan olettaa, että assimilaatio olisi kaikille toivottu päämäärä. Tämän takia työssä, jossa halutaan vaikuttaa perheen integroitumiseen, on tärkeää kehitellä menetelmiä, joiden avulla voidaan tunnistaa heidän yksilölliset toiveensa sekä mahdolliset eroavuudet perheen sisällä. Toiseksi halutaan korostaa yksilöiden sopeutumiseen liittyviä merkittäviä eroavaisuuksia, joiden huomioonottaminen on ensiarvoisen tärkeää työssä erheiden ja nuorten kanssa. Nuorille suunnatussa tutkimuksessa nämä vaihtelut liittyvät enimmäkseen sukupuoleen ja oleskelun kestoon uudessa maassa. Yksilötasolla tutkimustulokset ovat osoittaneet, että integraatiostrategia tukee parhaiten nuorten hyvinvointia ja sopeutumista. Koska tämä yhteys on todettu riittävän vahvaksi, voidaan sitä hyödyntää ja soveltaa työssä akkulturaation parissa. (Berry, 2007.)

Sopeutuminen elämään kulttuurien väleissä ympäristöissä tapahtuu asteittain, mutta tähän voi kuitenkin liittyä myös stressiä, vaikka prosessi johtaakin yleensä vastavuoroiseen sopeutumiseen. Siksi avaankin seuraavaksi Anna Kosicin (2004) akkulturaatiostressiteoriaa, jonka avulla voimme perehtyä aiemmin mainitun psykologisen stressin seurauksiin

3.2.2 Akkulturaatiostressi

Artikkeli "Acculturation strategies, coping processes, and acculturative stress" käsittelee, miten yksilöt selviävät uuden kulttuurin kohtaamisesta ja siitä johtuvasta psykologisesta stressistä. Akkulturaatiostressillä tarkoitetaan stressiä, joka syntyy sopeutumisvaikeuksista uuteen kulttuuriin. Tämä voi ilmetä vieraantumisen tunteina, identiteettikriisinä tai ahdistuksena. Artikkelissa korostetaan, että akkulturaatiostressiin vaikuttavat muun muassa kulttuurinen etäisyys maahanmuuttajan alkuperäiskulttuurin ja uuden valtakulttuurin välillä, yhteiskunnan asenteet sekä yksilölliset tekijät, kuten persoonallisuus ja tukiverkostot. Akkulturaatioprosessin aikana maahanmuuttajat voivat kohdata erilaisia psykologisia haasteita, jotka voivat johtaa niin kutsuttuun *akkulturaatiostressiin*. Koscic (2004) esittelee tutkimuksessaan mallin, jossa kaksi

motivaatiotekijää: tarve kognitiiviseen sulkeutumiseen (eng. need for cognitive closure, NCC) ja päätöksentekokyky (eng. decisiveness). Nämä vaikuttavat siihen, miten yksilö käsittelee akkulturaatioon liittyvää stressiä selviytymisstrategioiden ja akkulturaatiostrategioiden kautta (Kosic, 2004).

Kruglanskin ja Websterin mukaan (1996), NCC eli yksilön tarve kognitiiviseen sulkeutumiseen viittaa taipumukseen etsiä nopeita ja yksiselitteisiä vastauksia epävarmuuden sijaan. Korkea NCC on yhteydessä välttelyyn perustuvaan selviytymisstrategiaan, jossa yksilö saattaa pidättäytyä aktiivisesta integroitumisesta uuteen yhteiskuntaan ja keskittyä oman kulttuurin ja tuttuuden säilyttämiseen. (Kosic, 2004.) Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi työ- ja asuntohakujen välttelyä tai sitä, että ystävyysuhteita ylläpidetään lähinnä oman kieli- ja kulttuuriryhmän sisällä. Tutkimuksen mukaan tämä strategia on yhteydessä negatiivisesti suhteisiin uuden yhteiskunnan kanssa ja voi näin lisätä akkulturaatiostressiä maahanmuuttajaryhmissä (Kosic, 2004).

Toisaalta päätöksentekokyky, joka on osin yhteydessä käsitteisiin kuten itseluottamus ja toimijuus epävarmuuden keskellä, edistää ongelmanratkaisukeskeistä selviytymistapaa ja vähentää sekä tunnepohjaista että välttelevää strategiaa. Tämä selviytymistapa liittyy aktiivisempaan akkulturaatioon, mikä voi lieventää akkulturaatiostressiä, erityisesti jos maahanmuuttaja kykenee samaan aikaan sekä säilyttämään osia alkuperäiskulttuuristaan että luomaan myönteisiä suhteita isäntäyhteiskuntaan (Kosic, 2004). Tutkimuksessa havaittiin myös kulttuurieroja. Maahanmuuttajat, joiden tausta oli Kroatiasta, muutto oli usein välttämätön esimerkiksi sodan tai konfliktien vuoksi. Nämä ryhmät ilmaisivat vahvempaa halua säilyttää alkuperäiskulttuurinsa, ja tämä kulttuurin säilyttäminen oli heillä yhteydessä matalampaan stressiin. Sen sijaan toisilla tutkitulla kulttuurilla eli tässä tutkimuksessa puolalalaistaisille, alkuperäiskulttuurin säilyttäminen ei ollut yhtä merkittävä tekijä stressin näkökulmasta. Tämä saattaa johtua heidän pidemmästä oleskeluhistoriastaan ja suuremmasta yhteisöstään Italiassa, mikä tarjoaa enemmän sosiaalista tukea (Kosic, 2004).

Kosicin (2004) esittämä malli tukee käsitystä siitä, että akkulturaatiostressin taustalla vaikuttavat paitsi yksilön valitsemat strategiat, myös hänen motivaatiotasonsa ja henkilökohtaiset taipumuksensa, kuten suhtautuminen epävarmuuteen ja päätöksentekoon. Nämä tekijät voivat ohjata sitä, millä tavoin yksilö tasapainottaa oman alkuperäiskulttuurin säilyttämisen ja uuden kulttuurin omaksumisen välillä. Tämä on keskeinen teema myös identiteetin rakentumisen kannalta kahden kulttuurin välissä.

Akkulturaatioprosessiin vaikuttaa vahvasti yksilölliset ja kontekstuaaliset tekijät. Yksilön henkilökohtaiset ominaisuudet (esim. avoimuus uusille kokemuksille, resilienssi) ja sosiaaliset tekijät (esim. perheen ja yhteisön tuki) ovat merkittävässä roolissa sen suhteen, kuinka hyvin yksilö selviytyy akkulturaatiosta. Integraatio, jossa säilytetään oma kulttuuri-identiteetti mutta osallistutaan myös uuden kulttuurin elämään, yhdistetään usein matalampaan akkulturaatiostressiin ja parempaan mielenterveyteen.

Ongelmaratkaisustrategioilla tarkoitetaan akkulturaatioon liittyvien haasteiden aktiivista kohtaamista ja käsittelyä. Emotionaalisella selviytymisstrategialla tarkoitetaan stressiin liittyvien tunteiden hallintaa, kuten erilaisen sosiaalisen tuen hakemista tai erilaisten rentoutumistekniikoiden harjoittamista. Tärkeintä on kuitenkin apuun ja tukeen hakeutuminen tarpeen tullen. Välttämistästrategialla tarkoitetaan pyrkimystä paeta tai jättää koko akkulturaatioprosessi huomioitta, mikä voi jossain tapauksessa pahentaa akkulturaatiostressiä

3.3 Intersektionaalinen feminismi

Siitä lähtien kun kriitikot väittivät, että feminismi puhuu universaalisti kaikkien naisten puolesta, on feministinen tutkimus ja feministitutkijat olleet hyvin tietoisia sukupuolen rajoituksista yksittäisenä kategoriana. Tämän takia voidaan jopa väittää, että intersektionaalisuus on tähän mennessä merkittävin teoreettinen panos feministisessä tutkimuksessa (McCall, 2005.)

Intersektionaalisuudella tarkoitetaan tutkimusta, jossa korostetaan sukupuolisten, rodullisten ja sosiaalisten kategorioiden yhteenkietoutumista toisiinsa (Grahn-Wilder, 2016). Englanninkielisellä käsitteellä *intersection* tarkoitetaan risteystä. Kuitenkin tutkimuksellisessa kontekstissa intersektionaalisuuden käsite syntyi tarpeesta ymmärtää, ettei sukupuoli yksin selitä kaikkia syrjinnän ja eriarvoisuuden muotoja, joita ihmiset kokevat. Yksilön asemaan vaikuttavat samanaikaisesti useat eri tekijät, kuten etninen tausta, sosiaalinen ja taloudellinen asema, seksuaalinen suuntautuminen ja yhteiskuntaluokka. Intersektionaalisen näkökulman tutkimuksessa korostaa sitä, että ketään ei voi tarkastella pelkästään ”naisena” tai ”miehenä” irrallaan muista identiteettinsä osa-alueista. Ihmisen identiteetti on aina monikerroksinen ja rakentuu useiden eri tekijöiden vuorovaikutuksesta (Grahn-Wilder, 2016).

Intersektionaalinen feminismi nousi teorian piiriin erityisesti oikeustieteilijä Kimberlé Crenshawn (1989) tuomana, jolloin hän toi käsitteen osaksi tutkimusta, jossa tarkasteltiin erityisesti mustien naisten kohtaamaa syrjintää ja väkivaltaa, jota ei voitu ymmärtää pelkästään sukupuolen tai etnisyyden kautta. Yksi hänen käyttämistään esimerkeistä on oikeustapaus General Motorsia vastaan, jossa ryhmä mustia naisia syytti heitä syrjivistä käytännöistä työpaikalla. Tuomioistuimien kuitenkin hylkäsi syytteen sillä perusteella, että syrjinnän olisi pitänyt osoittautua joko sukupuoleen tai etniseen taustaan liittyviksi, ei molempien yhdistelmäksi. Silloin oikeus ei kuitenkaan tunnustanut ”mustaa naista” itsenäisenä kategoriana, eikä sitä, että seksistiset ja rasistiset rakenteet voisivat kietoutua toisiinsa muodostaen heidän kokeman syrjinnän kokemuksen (Crenshaw, 1989; Grahn-Wilder, 2016, s. 20).

Samantapaisia esimerkkejä löytyy useampi, ja erityisesti Yhdysvalloissa tapahtunut ”double discrimination” eli syrjintä sekä rodun että etnisen taustan takia intersektionaalinen näkökulma tarjosi näkökulman juuri näiden syiden ymmärtämiselle (Grahn-Wilder 2016, s. 21).

Intersektionaalinen näkökulma on olennainen osa tätä tutkimusta, jossa käsittelem identiteetin muodostumista kahden kulttuurin välissä. Tutkiessani identiteetin muodostumista kahden kulttuurin välissä, on selvää, ettei yksilön kokemuksia voi tarkastella vain yhdestä näkökulmasta, kuten sukupuolen tai kulttuuritaustan kautta. Sen sijaan on tärkeää huomioida, kuinka useat tekijät, kuten etninen tausta, uskonto, ihonväri, kielitaito ja yhteiskunnallinen asema risteävät (eng. *intersect*) ja vaikuttavat siihen, millaiseksi identiteetti rakentuu. Tämän vuoksi intersektionaalinen lähestymistapa ei ole vain hyödyllinen, vaan välttämätön, jotta aineiston analyysissä voidaan tunnistaa ja hahmottaa kokemusten moninaisuus. Tämän avulla tutkimuksessa ei yksinkertaisteta identiteetin kokemuksia, vaan tunnistetaan, kuinka useat eri tekijät vaikuttavat samanaikaisesti siihen, millaiseksi ihminen itsensä kokevat, ja miten hänet nähdään ympäröivässä, suomalaisessa yhteiskunnassa.

Niin kuin identiteettiä käsittelevässä luvussa tuon esiin, sen kehittymiseen vaikuttaa sekä yksilölliset tekijät sekä ympäristö. Grahn-Wilder toteaa, että nykyisessä tutkimuksessa intersektionaalista näkökulmaa sovelletaan laajasti paitsi sukupuolen ja rodullistamisen myös muiden yksilön asemaan vaikuttavien tekijöiden, kuten yhteiskuntaluokan, seksuaalisen suuntautumisen ja mahdollisen vammaisuuden tarkasteluun. Lähestymistavan etuna on sen tarjoama mahdollisuus tarkkaan ja monitasoiseen analyysiin yksilöiden kokemuksista ja rakenteellisesta eriarvoisuudesta (2016, s. 22.)

Intersektionaalisuuden soveltamisessa on kuitenkin myös tiettyjä haasteita, joista yksi merkittävimmistä liittyy oletukseen eri kategorioiden keskinäisestä samankaltaisuudesta. Kun puhutaan siitä, että yksilön identiteettiin ja asemaan vaikuttavat useat tekijät, kuten sukupuoli, rotu, uskonto tai yhteiskuntaluokka, voidaan huomaamatta lähteä siitä oletuksesta, että nämä tekijät vaikuttavat samalla tavalla tai että ne olisivat keskenään suoraan verrannollisia.

Tällainen yksinkertaistus voi johtaa esimerkiksi siihen, että sukupuolen ja rodun vaikutuksia tarkastellaan ikään kuin ne olisivat keskenään analogisia, vaikka kyse on hyvin erilaisista historiallisista, kulttuurisista ja yhteiskunnallisista ilmiöistä. (Grahn-Wilder, 2016, 23.)

Edellisen lisäksi sukupuolta on tarkasteltu kriittisesti feministisessä filosofiassa, jossa on kyseenalaistettu sekä sen biologinen kaksijakoisuus että sen käyttö universaalina analyysikategoriana. Rodun käsite puolestaan on osoittautunut biologisesti ongelmalliseksi jo 1800-luvulla, kun Darwin huomautti, ettei tutkijoiden kesken ole yksimielisyyttä siitä, kuinka monta ”rotua” on olemassa, ja arviot ovat vaihdelleet kahdesta jopa yli kuuteenkymmeneen.

Nykykäsityksen mukaan rotua ei voida pitää biologisesti perusteltuna kategoriana, vaan se näyttäytyy ensisijaisesti sosiaalisena ja kulttuurisena rakentumana (Grahn-Wilder, 2016, 23).

Intersektionaalinen lähestymistapa tutkimukseen, jossa tutkitaan identiteetin muodostumista edellyttää tutkijalta eettistä pohdintaa ja reflektointia. On vaarana, että yksilön kokemuksia väheksytään ja typistetään pelkiksi kategorioiksi tai että tutkija vahingossa uusintaa niitä valtarakenteita, joita hän itse pyrkii purkamaan. Tämän takia reflektiivisyys on ensiarvoisen tärkeää, sillä tutkijan tulee jatkuvasti tarkastella omaa asemaansa suhteessa tutkimuskohteisiin sekä tiedostaa, miten hänen oma näkökulmansa ja mahdolliset etuoikeutensa vaikuttavat esimerkiksi aineiston tulkintoihin. Pohdin omaa tutkijapositioniani tarkemmin tutkimuksen lopussa, jossa käsittelen sen luotettavuutta ja oman roolini vaikutuksia tutkimuksen luotettavuuteen.

Sanna Karkulehto, Tuija Saresma, Hannele Harjunen ja Johanna Kantola (2012) avaavat artikkelissaan intersektionaalisuutta metodologiana ja havainnollistavat sitä avaamalla aiemmin mainitun Crenshaw'n kolmijakoa rakenteelliseen, politiikan ja representaatioiden intersektionaalisuuteen. Intersektionaalisuus on yksi feministisen tutkimuksen keskeisistä käsitteistä. Sen tarkoituksena on ohjata huomioita siihen, miten sukupuoli, etninen tausta, seksuaalisuus, rotu, ikä ja yhteiskuntaluokka, sekä muut identiteettiä muovaavat kategoriat, kietoutuvat yhteen. Intersektionaalisuutta käsiteltäessä voidaan myös puhua rakenteellisesta intersektionaalisuudesta, jolla tarkoitetaan rakenteellisen epätasa-arvoisuuden monimutkaisuuden tunnistamista. Vaikka epätasa-arvo on rakenteellista, nämä epätasa-arvoistavat tekijät ovat ihmisryhmien kohdalla moninaisia ja eri syyt risteävät. Siksi rakenteellista syrjintää tutkittaessa on tärkeää käyttää intersektionaalista lähestymistapaa (Karkulehto, Saresma, Harjunen & Kantola, 2012.).

Poliittisella intersektionaalisuudella tarkoitetaan Crenshaw'n (1991) mukaan ihmisten välisten erojen ja niihin liittyvän politiikan tutkimista. Poliitikassa on ollut yleistä jättää perinteisesti intersektionaalisuuden kysymykset huomioitta, ja tasa-arvoa sekä yhdenvertaisuutta on pyritty edistämään tiettyjen homogeenisiksi miellettyjen ryhmien, kuten ”naisten”, ”mustien”, ”vammaisten” ja ”seksuaalivähemmistöjen” näkökulmasta. Feministisessä tutkimuksessa, jossa hyödynnetään tätä poliittisen intersektionaalisuuden käsitettä, oleellisina ovat kysymykset, jotka tuovat tarkasteltavaksi sekä rakenteet että representaatiot. Tämän lisäksi on keskitytty intersektionaalisuuden käsitteen esiintymistä politiikassa ja oikeudessa, ja miten erilaiset

toimijat esimerkiksi eri järjestöt tai Euroopan unioni ovat käyttäneet sitä. Crenshaw (1991) tarkastelee representaatioiden intersektionaalisuutta pohtimalla, miten sukupuoleen, rotuun ja luokkaan liittyvät kulttuuriset kuvaukset ja identiteettikehitykset lomittuvat toisiinsa. Näiden kuvastojen risteymät luovat merkityksiä, jotka voivat ylläpitää tai vahvistaa eriarvoisuutta, epätasa-arvoa ja valtasuhteita. Tutkimuksessaan keskiössä on erityisesti se, miten kulttuuriset esitykset vähättelevät värillisten naisten arvoa ja millaisia käsityksiä nämä representaatiot rakentavat erilaisuudesta ja identiteetistä. (Karkulehto, Saresma, Harjunen & Kantola, 2012). Karkulehdon ja ym. (2012) esittelemä ja Crenshaw'n (1991) kolmijakoinen intersektionaalisuuden lähestymistapa mahdollistaa monitasoisen tarkastelun siitä, miten rakenteet, poliittiset käytännöt ja kulttuuriset representaatiot muovaavat maahanmuuttajataustaisten yksilöiden elämää ja identiteettiä.

Eryityisesti poliittinen ja rakenteellinen intersektionaalisuus auttavat hahmottamaan, miksi maahanmuuttajataustaiset henkilöt voivat kohdata samanaikaisesti erilaisia ja toisiinsa limittyviä syrjinnän muotoja, jotka eivät tule näkyviksi, jos heitä tarkastellaan vain yhden kategorian, kuten etnisyyden tai sukupuolen kautta. Representaatioiden intersektionaalisuus puolestaan tuo esiin, miten media ja julkinen puhe vaikuttavat siihen, millaisia identiteettimalleja maahanmuuttajataustaisille henkilöille tarjotaan tai pakotetaan, ja kuinka nämä voivat joko rajoittaa tai tukea identiteetin kehitystä kulttuurien välissä. Siksi tällainen lähestymistapa tutkimuksessa on erittäin oleellinen. Tätä voitaisiin esimerkiksi käsitellä tutkimuksissa, missä tarkastellaan uutisia maahanmuuttajista tai ulkomaalaistaustaisista, ja tapaa miten heistä puhutaan.

Maahanmuuttajia tutkittaessa on oleellista ottaa tarkasteluksi myös toiseuttamisen käsite. Toiseuttaminen (*eng. othering*) on yksi sosiaalisen representoinnin muoto, joka liittyy läheisesti stereotyyppioihin (Dervin, 2012). Kitszingerin ja Wilkinsonin (1996) mukaan toiseuttamisen teorioita on kehitetty erityisesti naisten sekä rodullisten ja etnisten ryhmien esitystapojen yhteydessä. Abdallah-Preteillen (2003) mukaan, toiseuttamisessa toinen ihminen tai ryhmä esitetään objektina tai kategorioidaan ”toiseksi” jolloin yksilön moninaisuus ja subjektiivisuus jäävät huomiotta. Kulttuurienvälisessä tutkimuksessa toiseuttamista on usein ylläpidetty esimerkiksi kulttuurismin ja essentialismin kautta, kun yksilön käyttäytymistä tai mielipiteitä on selitetty pelkästään kulttuuritaustan perusteella. Kun käsitellään kulttuuri-identiteettiä ja representaatioita, liikutaan monin tavoin haastavalla alueella. Vaikka stereotyyppien ja

ennakkoluulojen purkaminen on haastava tehtävä toteuttaa, toiseuttamisen välttäminen on käytännössä mahdotonta (Dervin, 2012).

Intersektionaalisessa lähestymistavassa tutkimuksessa on olennaista myös normatiivisen kansalaisuuden käsitteen esille nostaminen. Monikulttuurisuuden lisääntyessä sekä Suomessa että maailmalla, lisääntyy pohdinta siitä, kuka ansaitsee olla maan kansalainen. Ulla Salovaaran mukaan saavuttamalla normatiivisen kansalaisuuden, yksilön pitää osoittaa kykenevänsä toimimaan yhteiskunnan sääntöjen mukaisesti (2019). Kansalaisuus tuo sekä mahdollisuuksia että velvoitteita, ja avaankin niitä tässä seuraavaksi.

Artikkelissa *The Profile of a Decent Citizen* (2011) tutkijat Rinna Ikola-Norrbacka, Johanna Jokisuu ja Kirsi Lähdesmäki, pyrkivät selvittämään kunnan kansalaisen piirteitä 2000-luvulla. Kyseinen tutkimus osoitti, että kansalaisten mielestä kunnan kansalainen (*eng. decent citizen*) eli normatiivinen kansalainen on veronmaksaja ja lainkuuliainen. Lisäksi tärkeäksi osoittautui hyvinvointivaltion arvostus ja sen tukeminen. Normatiivinen kansalaisuus viittaa siihen, millainen kansalainen nähdään yhteiskunnassa oikeanlaisena, hyväksyttävänä ja arvokkaana. Häyryn (2002) mukaan, se rakentuu usein eettisten ihanteiden varaan, kuten esimerkiksi Aristoteleen "kultaisen keskitien" moraaliohjeissa, jossa hyveellisyys ja tasapainoisuus nähdään hyvän elämän edellytyksenä. Etiikka pyrkii vastaamaan siihen, miten ihmisten tulisi elää ja toimia, kuten normatiivinen kansalaisuus määrittää sen, millä tavoin kansalaisen odotetaan osallistuvan yhteiskuntaan, millaisia ominaisuuksia hänen tulisi ilmentää ja miten hänen tulisi käyttäytyä (Ikola-Norrbacka, Jokisuu & Lähdesmäki, 2011).

Tämä on erityisen merkityksellistä tarkasteltaessa maahanmuuttajataustaisten henkilöiden identiteetin kehittymistä. Normatiiviset kansalaisuus käsitykset voivat asettaa heille paineita mukautua tiettyihin kulttuuriin ja moraalisiin odotuksiin, jotka eivät välttämättä vastaa heidän omaa taustaansa tai kokemuksiaan. Tällöin identiteetti rakentuu usein jännitteessä oman taustan ja valtaväestön kansalaisihanteiden välillä. Yhteiskunnan näkymättömät normit voivat siten vaikuttaa siihen, kenet todella lasketaan kansalaiseksi riippumatta siitä, onko henkilö oikeudellisesti kansalainen vai ei. Tärkeää on myös ottaa huomioon, miten yhteiskunnan yleinen suhtautuminen vaikuttaa yksilön kokemukseen kansalaisuudesta. Vaikka paperilla kaikki "kriteerit" täyttyvät, niin tekijät, kuten etnisyys ja rotu saattavat silti vaikuttaa siihen, miten yksilö nähdään, tässä tapauksessa, osana suomalaista yhteiskuntaa.

4 Tutkimusongelmat

4.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksessani on yksi pääkysymys ja kaksi alakysymystä

1. Miten eri kulttuurien välissä kasvaminen on vaikuttanut oman identiteetin kehittymiselle ja millaiset asiat vaikuttavat siihen?
  - a. Millaiset kokemukset vaikuttavat identiteetin kehitykselle?
  - b. Miten korkeasti kouluttautuneet maahanmuuttajataustaiset näkevät itsensä osana suomalaista yhteiskuntaa?

Ensimmäinen kysymys keskittyi maahanmuuttajataustaisten kokemuksiin identiteetin kehittymisestä kahden kulttuurin välissä. Tarkoituksena oli selvittää kokemusten kautta lapsuudesta aikuisuuteen, ne tekijät, jotka ovat vaikuttaneet siihen, millaisia he tänä päivänä ovat. Miten suomalaisen valtakulttuurin ja oman kulttuurin väliset erot näkyvät ja millaisia ristiriitoja on tullut vastaan elämän aikana.

Niin kuin teoreettisessa viitekehyksessä avattiin, niin identiteetti on monimutkainen asia, johon ympäristöllä on suuri vaikutus. Toisen alakysymyksen tarkoituksena on perehtyä tarkemmin, miten maahanmuuttajat näkevät itsensä osana suomalaista yhteiskuntaa? Miten maahanmuuttoon suhtaudutaan ja miten heihin on suhtauduttu. Tarkoituksena on selvittää, miten he kokevat, että heihin on suhtauduttu Suomessa ja uskovatko, että nämä kokemukset ovat vaikuttaneet heidän etenemiseensä koulutuksessa tai uralla. Millä tavalla koetut ennakkoluulot ja stereotypiat ovat vaikuttaneet identiteetin kehittymiseen, ja identifioivatko he itsensä suomalaisiksi, oman kulttuuriin kuuluviksi vai kenties molemmiksi?

5 Tutkimuksen toteutus

5.1 Kohderyhmä

Tutkimuksen kohderyhmä oli Suomessa asuvat maahanmuuttajataustaiset, jotka ovat suorittaneet korkeakoulututkinnon täällä. Tutkimuksen kannalta ei ollut niin oleellista, oliko maahanmuuttaja ensimmäisen tai toisen polven maahanmuuttaja, kunhan hän kuului jompaankumpaan ryhmään.

Tutkielmassani haastattelin kuutta maahanmuuttajataustaista aikuista, ja ikähaitari oli 27–35-vuotta. Haastateltavista kaksi oli suorittanut ammattikorkeakoulun tradenomitutkinnon, yksi kauppatieteiden maisteritutkinnon, kaksi farmasian maisteritutkinnon ja yksi suoritti parhaillaan vielä filosofian tohtoritutkintoa. Haastateltavista neljä oli maahanmuuttajia ja kaksi oli toisen polven maahanmuuttajia. Nämä kaksi toisen polven maahanmuuttajaa ovat taustaltaan Kosovon albaaneja, joiden perhe oli tullut Suomeen 90-luvulla entisen Jugoslavian hajotessa. Heidän lisäksi yksi näistä neljästä ensimmäisen polven maahanmuuttajasta oli myös taustaltaan Kosovon albaani, mutta hän kuitenkin tuli Suomeen pakolaisena vasta 4-vuotiaana. Loput haastateltavat olivat kolmesta eri maasta. Yksi heistä oli kurdilaistaustainen, jonka perhe muutti Suomeen Iranista vuonna 2002. Hänen vanhempinsa ja perheen lisäksi, hänellä on paljon sukua Suomessa ja on myös osana Kurdilaisten yhdistystoimintaa. Haastateltaviksi osallistui näiden lisäksi vielä yksi Keniasta Suomeen pakolaisena muuttanut ruandalaistaustainen nainen ja yksi tšetšeeni.

Jokaisen haastateltavan ydinperhe asui Suomessa, ja jokaisella oli myös sisaruksia. Kaikki olivat päivätyössä, ja neljällä kuudesta oli yksi tai kaksi lasta. Haastateltavista viisi mainitsi myös kuuluvansa islamin uskoon ja yksi mainitsi kuuluvansa katolilaiseen kirkkoon. Vaikka haastatteluissa ei erikseen kysytty uskomuksia, kaikki haastateltavat toivat asian esille, jossain kohtaan haastatteluja, sillä uskonnolla on kuitenkin rooli kasvatuksessa. Koska haastateltavien yksityisyys on tutkimuksessa ensiarvoisen tärkeää, olen nimien tilalle käyttänyt H-kirjainta ja numeroa perässä, viitaten tiettyyn haastateltavaan. Alla olevasta taulukosta löytyy kaikki tiedot vielä koottuna:

H	Sukupuoli	Ikä	Maastamuuttomaa	Tutkinto	Ammattinimike
H1	Nainen	32	Iran	farmaseutin maisteri	farmaseutti
H2	Nainen	35	Kenia	filosofian maisteri	sotateknologian kehittäjä
H3	Nainen	32	Kosovo	tradenomi (amk)	taidegallerian assistentti
H4	Nainen	27	Kosovo	tradenomi (amk)	kirjanpitäjä
H5	Nainen	33	Tšetšenia	farmaseutin maisteri	farmaseutti
H6	Nainen	29	Kosovo	kauppatieteiden maisteri	konsultti

Taulukko 2. Haastateltavien tiedot koottuna.

5.2 Haastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä

Tutkimusmenetelmäkseni valikoitui kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jonka tarkoituksena onkin todellisen elämän kuvaaminen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2010, s. 161). Laadullisessa tutkimuksessa oleellista on tutkia kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Koin, että tutkimuksessa, jossa käsitellään identiteettiä ja sen kehittymistä elämän aikana on niin laaja, että laadullinen tutkimus on ainoa sopiva tapa asian tutkimiseen. Hirsjärvi avaa kvalitatiivisen tutkimuksen tyypillisiä piirteitä (2010, s. 164):

1. Tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedon hankintaa, ja aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa.
2. Laadullisessa tutkimuksessa esimerkiksi haastateltavia ihmisiä suositaan tiedon keruun instrumenttina.
3. Laadullisessa tutkimuksessa suositaan metodeja, joissa tutkittavien ”ääni” pääsee esille. Näitä metodeja ovat esimerkiksi teemahaastattelut.
4. Tutkittavia tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja tutkimusaineistoa tutkitaan myös sen mukaisesti.

Haastattelu on yksi yleisimmistä tavoista kerätä aineistoa laadulliseen tutkimukseen. Sen avulla pyritään selvittämään, mitä jollakulla on mielessään eli ideana se on todella yksikertainen.

Hirsjärven mukaan haastatteluissa tyypillistä on niiden ennalta suunnittelu, haastattelijan aloittama ja ohjaama, haastattelijan ylläpitämä. Näiden lisäksi myös haastattelussa oleellista on kunnioitus haastattelutilanteessa ja luotettavuus siitä, että

haastateltavan kertomisiaan käsitellään luottamuksellisesti (Eskola & Suoranta, 1999, s. 85).

Tutkimuksessani aineistonkeräys tapahtui puolistrukturoitujen haastattelujen avulla. Siinä kysymykset ovat ennalta kirjoitettu, mutta haastateltavalla on mahdollisuus vastata kysymyksiin omin sanoin (Eskola & Suoranta, 2015.)

Haastattelu on menetelmänä erityisen perusteltu valinta tutkiessa kulttuuri-identiteetin kehittymistä. Kulttuuri-identiteetti on henkilökohtainen ja monikerroksinen ilmiö, joka rakentuu yksilön kokemuksista, tunteista ja vuorovaikutuksesta ympäristön kanssa. Tällaisia merkityksiä on vaikea tavoittaa pelkän kvantitatiivisen aineiston avulla. Haastattelun avulla voidaan pureutua syvemmin siihen, miten nuori itse kokee identiteettinsä muotoutuvan, mitä asioista hän painottaa, minkälaisiin tilanteisiin hän liittyy ristiriitaa, ja miten arki kahden kulttuurin välillä näyttäytyy. Haastattelutilanne mahdollistaa joustavan ja vuorovaikutteisen aineistonkeruun, jossa tutkija voi tarkentaa kysymyksiä tai tarttua esiin nouseviin teemoihin. Tämä on tärkeää erityisesti silloin, kun aihe liittyy henkilökohtaisiin kokemuksiin ja arkaluonteisiin teemoihin, kuten syrjintään tai perheeseen liittyviin odotuksiin. Haastattelun avulla yksilölliset tarinat ja identiteetin rakentumisen prosessit pääsevät esille niiden omassa kontekstissaan. Tämä sitten rikastaa tutkimuksen kokonaiskuvaa.

Haastattelukutsu julkaistiin LinkedIn:n alustalla, josta minuun sai yhteyttä sähköpostitse. Ensimmäisen haastattelun avulla sain loput haastateltavat eli käytin lumipallomenetelmää. Kun ensimmäinen haastateltava, ehdotti minulle lisää haastateltavia otin heihin yhteyttä sähköpostitse ja sovimme haastatteluista. Kaikki haastattelut järjestettiin etäyhteyksin. Polit-O'Haran ja Beckin mukaan lumipallomenetelmä ei ole ainoastaan ajankäytöllisesti tehokas, vaan sen mahdollistaa myös tutkijan ja tutkimukseen osallistuvien välisen luottamuksen rakentumisen, sillä uudet haastateltavat ovat ensimmäisen haastateltavan tuttuja. Tämä verkostopohjainen lähestymistapa on erityisen hyödyllinen silloin, kun tutkimuksen kohteena ovat henkilöitä, jotka eivät esimerkiksi halua paljastaa identiteettiään, kuten päihderiippuvaiset tai rikolliset (Naderifar, Goli & Ghaljaie, 2017, s. 2).

Koska haastatteluissa olennaista oli puheen sisältä, peruslitterointi valikoitui litterointitavaksi. Peruslitteroinnissa on tarkoitus kirjoittaa haastattelut auki sanatarkasti noudattaen puhekieltä.

(Hirsjärvi & Hurme, 2010, s. 222.) Kaikki haastattelut kestivät 45–60 minuuttia ja litteroitua aineistoa kertyi noin 20 sivua jokaista haastattelua kohti. Aineistoa tuli runsaasti ja jo litterointivaiheessa, huomasin miten tietyt teemat toistuvat, mikä on tutkimuskysymyksen kannalta todella hyödyllistä. Koen, että aineiston suuruus oli sopiva, sillä kuudellakin haastattelulla pääsin syvällisellä tasolla ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä.

6 Aineiston analyysi

6.1 Teemoittelu analyysimenetelmänä

Reflektiivinen temaattinen analyysi, toisin sanoin teemoittelu on toiminut analyysimuotona tässä tutkielmassa. Se mahdollistaa teoreettisesti joustavan lähestymistavan laadullisen aineiston analysointiin (Braun & Clarke, 2006). Hollowayn ja Todresin mukaan (2003) laadulliset lähestymistavat ovat erittäin moninaisia, jopa monimutkaisia, ja temaattista analyysia tulisikin pitää tässä perustavanlaatuisena menetelmänä laadullisessa analyysissä, sillä se on ensimmäinen laadullinen analyysimenetelmä, jonka tutkijoiden tulisi oppia. Temaattisen analyysin hallinta mahdollistaa ne perustiedot, joista on hyötyä monien muiden laadullisten analyysimenetelmien toteuttamisessa. (Braun & Clarke, 2006, s. 78.)

Reflektiivinen temaattinen analyysi on analyysin muoto, jossa identifioidaan, analysoidaan ja raportoidaan tutkimuksen aineistoissa toistuvia teemoja. Temaattinen analyysi voidaan Braunin ja Clarken mukaan jakaa kahteen lähestymistapaan: induktiiviseen analyysiin ja deduktiiviseen analyysiin. Induktiivisesta analyysistä puhuttaessa käytetään myös ”alhaalta ylös” lähestymistapaa (eng. bottom up way) ja deduktiivisesta taas ”ylhäältä alas” lähestymistapaa (eng. top down way) Pattonin mukaan (1990) Induktiivinen lähestymistapa tarkoittaa, että tunnistetut teemat ovat vahvasti sidoksissa itse aineistoon. Tällöin tutkimuskysymykset tai haastattelurungon sisältö eivät välttämättä suoraan määrittele sitä, millaisia teemoja lopulta tunnistetaan. Induktiivinen analyysi on siis vahvasti aineistopohjainen prosessi, jossa tutkimus etenee koodauksen ja teemojen muodostumisen kautta ilman valmiiksi määriteltyä koodausrakennetta. Tutkimusta tehdessä on kuitenkin tärkeää muistaa, että tutkija ei voi irrottautua omista teoreettisista ja tietoteoreettisista lähtökohdistaan, vaan tutkijan ennakkoletukset ja näkökulmat vaikuttavat tulkintaan. Deduktiivinen analyysitapa on tutkijan ohjaama, sillä se pohjautuu valmiiseen teoreettiseen viitekehykseen tai kiinnostuksen kohteisiin. Tällöin teoreettinen analyysi mahdollistaa syvällisen ja tarkasti rajatun tulkinnan tietystä näkökulmasta. Analyysimenetelmän valintaan vaikuttaa keskeisesti se, millä tavalla tutkija aikoo koodata aineistoa ja millaisia tavoitteita tutkimuksella on (Braun & Clarke, 2006 s. 83–84).

Kun analyysitapa on päätetty, tutkijan tulee miettiä, tunnistetaanko teemoja semanttisesti (kuvauksellisesti) vai piilevästi (tulkinallisesti). Semanttiset teemat keskittyvät datan ilmeiseen sisältöön ja tiivistävät sen pinnallisen merkityksen (eli ne heijastavat suoraan sitä, mitä on sanottu), kun taas piilevät teemat menevät syvemmälle, paljastaen aineiston taustalla olevia ajatuksia, olettamuksia ja käsitteellisiä perusmalleja (eli ne kuvaavat analyysoijan teoreettista viitekehystä ja kykyä soveltaa teoreettisia käsitteitä aineiston selittämiseen. (Campbell, Orr, Durepos, Nguyen, Li, Whitmore, Gehrke, Graham, & Jack, 2021, s. 2014).

Braun ja Clarke (2006) tarjoavat selkeät ohjeet temaattisen analyysin tekoon artikkelissaan ”Using thematic analysis in psychology”. Artikkelia voi pitää lyhyenä oppaana, jossa avataan temaattisen analyysin tekoon liittyvää kuusi vaihetta. Nämä kuusi vaihetta avaan seuraavaksi samalla kun avaan myös oman tutkimusaineistoni analyysia hyödyntäen kyseistä artikkelia. Alla suomennettu versio Campbellin ja ym. tulkinnasta Braunin ja Clarcken temaattisen analyysimenetelmän eri vaiheista.

Analyysin vaihe	Kuvaus	toiminto
Aineistoon perehtyminen	- uppoutuminen aineistoon sisällön syvyyden ja laajuuden ymmärtämiseksi - säännönmukaisuuksien (patterns) ja merkityksen etsiminen	- aineiston litterointi - litteroidun aineiston lukeminen ja uudelleen lukeminen - muistiinpanojen tekeminen
Alustavien koodien generointi	- alustavien koodien luominen tietojen järjestämiseksi siten, että kuhunkin analyysiyksikköön (data item) kiinnitetään täysi ja yhtäläinen huomio	- analyysiyksiköiden (data item) merkitseminen ja järjestäminen mielekkäisiin ryhmiin.
Alustavien teemojen generointi	- koodien lajittelu alustaviin teemoihin - alustavien koodien merkitysten ja niiden välisten suhteiden tunnistaminen	- kaaviointi tai kartoitus - teemojen aukikirjoittaminen ja niiden tarkemman kuvauksen tekeminen

Teemojen arviointi ja käsittely	-mallien/ säännönmukaisuuksien tunnistaminen koodattujen tietojen tasolla - koko aineiston tarkastelu kokonaisuutena	- sen varmistaminen, että teeman tueksi on riittävästi dataa. - päällekkäisten teemojen yhdistäminen - koodien ja teemojen uudelleentyöstäminen ja tarkentaminen
Teemojen lyönti lukkoon ja nimeäminen	- kunkin nimetyn teeman tarinan/kuvauksen identifiointi - teemoittelun sovittaminen vastaamaan tutkimuskysymyksiin.	- ”käyskentely” aineiston ja nimettyjen teemojen välillä koherentin tutkimusraportin aikaansaamiseksi
Tutkimusraportin teko	- tiiviin ja mielenkiintoisen kuvauksen esittäminen aineiston kertomasta tarinasta sekä teemojen sisällä että niiden välillä.	- sellaisen tutkimusraportin kirjoittaminen, joka vastaa tutkimuskysymyksiin. - sellaisen tutkimusraportin kirjoittaminen, joka menee pelkkää teemojen kuvausta pidemmälle

Taulukko 3. Reflektiivisen temaattisen analyysin vaiheet (Campbell ja ym., 2021)

Reflektiivisen temaattisen analyysin ensimmäisessä vaiheessa eli teemojen arvioinnin ja käsittelyn vaiheessa tutkijan tulee tutustua aineistoon huolellisesti. Tutkimusaineisto voi olla valmis tai itsekerätty. Itsekerätyssä aineistossa on se hyöty, että tutkija on itse interaktioinut aineiston kanssa, jo sen keräilyvaiheessa. (Braun & Clarke, 2006).

Tässä tutkimuksessa haastatteluaineisto kerättiin itse ja haastateltava litteroi aineiston itse. Niin kuin aineistoon perehtymisen vaiheessa (1), litterointi mahdollistaa tämän jo heti alkuvaiheessa. Litteroitua aineistoa luettiin läpi useamman kerran ja aineisto koodattiin lukuisiin alustaviin teemoihin. Alustavat koodit (2) sain muodostettua, kun huomasin samojen asioiden toistuvan useamman kerran eri haastatteluissa. Jo tässä kohtaa minulle alkoi vahvistua selkeät teemat, joten aloitin koodien siirtämisen tiettyjen otsikoiden, alustavien teemojen alle (3).

Eskolan ja Suorannan mukaan (1998, s. 19–29) laadullisessa tutkimuksessa ei aina ole hypoteesia, ja tarkoittaneet sillä, ettei tutkijalla ole selkeitä ennakko-oletuksia tutkimuksen tuloksista. Identiteetin kehittyminen on todella laaja ilmiö, mihin vaikuttaa monta eri asiaa samanaikaisesti. Tämän takia teemoja oli aluksi paljon, mutta aineiston kokonaisvaltaisen tarkastelun (4) jälkeen, löin teemat lukkoon ja niitä muodostui viisi.

6.2 Tulokset

	Teema	Alaluokat
Identiteetin kehittyminen kahden kulttuurin välillä	Oman kulttuurin merkitys identiteetille	<ul style="list-style-type: none"> • osittainen suomalaisuus • ristiriidat ja kulttuurien törmäykset • perhe ja kasvatus vs. valtakulttuuri • perheen ja vanhempien odotukset
	Uskonto ja maailmankatsomus	<ul style="list-style-type: none"> • Uskonnon merkitys identiteetille • Uskonnon ja kulttuurin yhteenkietoutuminen
	Kieli identiteetin rakentajana	<ul style="list-style-type: none"> • oman kielen voima ja merkitys • kaksikielisyys kahden kulttuurin peilinä • suomen kieli kulttuuriseen hyväksyntään
	Ei koskaan tarpeeksi suomalainen	<ul style="list-style-type: none"> • toiseus ei katoa • arkipäiväiset ennakkoluulot • rasismi • rodullistaminen ja näkyvä erilaisuus
	Ympäristön vaikutus identiteetin rakentumiseen	<ul style="list-style-type: none"> • kotouttamisen ja integraation ristiriidat • jatkuva todistelu siitä, että kuuluu joukkoon • ”maassa maan tavalla”

6.3 Oman kulttuurin merkitys identiteetille

Haastatteluissa nousi voimakkaasti esiin oman alkuperäiskulttuuriin liittyvät kokemukset, jotka olivat keskeisessä osassa haastateltavien identiteettiä. Oman kulttuurin arvojen ja elämäntavan merkitys ei ollut vain taustatekijä, vaan monille haastateltaville identiteetin perusta. Erityisesti perhekeskeisyys, vanhempien odotukset ja kulttuuriset roolit erosivat vahvasti suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevasta yksilökeskeisyydestä, mikä loi haastateltaville usein kokemuksen kuulumisesta ”kahteen maailmaan”. Taylorin (1995) mukaan identiteetti kehittyy vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ja se näkyy erityisesti myös tämän tutkimuksen haastatteluissa. Taylor korostaa läheisten vaikutuksen identiteetin kehitykselle, josta on myös näyttöä tämän tutkimuksen tuloksissa. Eräs haastateltava kuvasi, kuinka hänen identiteettinsä rakentui pitkälti vanhempien toiveiden mukaan, ja kuinka tästä syntynyt velvollisuudentunne ohjasi hänen käyttäytymistään edelleen aikuisena:

Mun identiteetti on vahvasti muodostunut heidän odotuksien ja vaatimuksien mukaan et oon aina tehny mitä he on halunnu tai odottanut tai toivonu. Et vaikka mä tajuun et oon tehny asioita vääristä syistä, niin silti mun on vaikee lopettaa edelleenkään. (H4)

Tämä toistui useiden haastateltavien puheissa: omassa kulttuurissa vanhempien ja suvun kunnioittaminen oli keskeinen arvo, ja sitä vastaan toimiminen tuntui lähes mahdottomalta, sillä ei haluttu tuottaa pettymystä. Useat haastateltavat kuvastivat myös sitä, kuinka nuoresta iästä alkaen he joutuivat ottamaan vastuuta, esimerkiksi toimimalla tulkkina viranomaisasioissa tai hoitamalla kodin asioita.

Suomessa kasvaminen on ollut ehkä vähän haasteellista yhdistää näitä kahta maailmaa. Usein joutunu kääntää paljon virallisia asiakirjoja, mikä on ehkä lapsena vähä väärä rooli, et en saanu kauan olla lapsi. (H3)

Teen paljon asioita, mitkä on mulle raskaita. (H4)

Lapsuuden ja nuoruuden kokemusmaailma näyttäytyi monella tavalla erilaisena verrattuna valtakulttuurissa kasvaneisiin ystäviin. Usein ystävyysuhteet suomalaistaustaisiin saattoivat jäädä pinnallisiksi, koska taustalla oli kulttuurisia rajoitteita ja vastuita, joita esimerkiksi valtaväestön nuoret eivät jakaneet. Tällainen luo kuilun ystävyysuhteisiin, joista H6 kertoi haastattelussa:

Vaikka en mä sitä mun ystäviltä kuullu, mut kyl heidän maailmankatsomus ja realiteetti ei oo sama kuin meidän. Meil ei ollu samoja huolia, mun ikätovereilla, et joo kyl kaikilla on huolia, mut se skaala on ihan eri, et he ei ees ymmärtäis, enkä ees halunnu selitellä, et miks en vaikka pääse jonnekin tai tee jotain. Et ehkä tämmösis asiois ku oli omat rajoitteet, vanhempien ja kulttuurin takia, ni sit ei kuitenkaan ollu 100 prosenttisesti samalla sivulla omien ystävien kanssa. Ja tä alko korostuu ehkä enemmän sit vanhempana kun alettiin käymään ulkona ja vapaa-aika. (H6)

Vapaa-ajan eroilla haastateltava korosti alkoholin kuluttamisen roolia, ja niitä kulttuurieroja, mitkä siihen kuului:

Bileissä kun juotiin, siinä kohassa se sit vahvistu et me ei olla samaa. Et ei ollu semmonen olo et vitsi ku tekis mieli mut ei saa, vaan enemmänkin, että toi ei oo mua varten. Esimerkiksi juomakulttuuri silloin kun mä olin nuori oli semmosta, et en mä vaa halunnu lähtee siihen. Eikä sitä jaksanu ikinä selitellä. (H6)

Perhekeskeisyys osoittautui vahvaksi osaksi identiteettiä muovaavana tekijänä. Se näkyi arjessa, elämävalinnoissa sekä rytmissä. Haastateltavat kokivat, että heidän kulttuurissaan elämää rakennettiin perheen ympärille, kun taas suomalaisessa yhteiskunnassa painotettiin yksilöllisiä tavoitteita ja vapautta.

Kun mä pääsen töistä niin haluan päästä kotiin perheen luo tekee ruokaa ja syödä heidän kanssa. Kun sit taas must tuntuu et tääl ihmiset elää vähä sillee erilleen, vaik he on yhdessä. Et he on enemmän yksilökeskeisiä. (H4)

Et se mikä on isossa roolissa, on perheen rooli. Ihmiset elää omaa elämää itseään varten. Meidän kulttuurissa pitää ottaa muiden mielipiteitä ja muiden vanhempien mielipiteet huomioon. Ja vaikka sä tekisit hyvän ja ison elämänpäätöksen ni silti sä podet siitä huonoo omatuntoo. Et ehkä se on isoin ero. (H6)

Kahden kulttuurin välissä eläminen näkyi myös siinä, ettei kokemus kuulumisesta kumpaankaan ollut aina selkeä. Suomessa haastateltavat kokivat itsensä ”ei-suomalaisiksi”, kun taas lähtömaassa heidät nähtiin osin suomalaisina. Tämä loi eräänlaisen kulttuurisen väli-identiteetin, jossa oma kulttuuri tarjosi turvallisen tilan. Tällä kulttuurisella välitilalla voidaan tarkoittaa aiemmin mainitun Bhaban (1994) kulttuurisen identiteetin kolmatta tilaa, jolla tarkoitetaan identiteetin ja kulttuurien välistä neuvottelutilaa. Haastatteluissa H3 kertoi, miten hän tunsu kuuluvansa parhaiten joukkoon Suomessa asuvien kosovolaistaustaisten kanssa.

Tässä he ovat luoneet ja omaksuneet sellaisen kulttuurin, missä osallisena on sekä heidän alkuperäinen kulttuurinsa että suomalainen valtakulttuuri.

Mut jos mä ite sitä pohdin niin kyl mä oon kosvolainen. Ja sit se on kans tehty mulle selväks suomalaisenkin toimesta. Et vaikka ois kansalaisuus ja ois kasvanu täällä ni sit sen on vaa hyväksyny enkä oo sit kokenu et mut sit taas kun meen kosvoon ni siellä mä sit oon suomalainen. Et mulle sanotaan et vau puhutpa hyvin albaniaa, vaikka sulla onkin toi aksentti siinä. Mut Suomessa kun ollaan kosvolaisen kanssa niin siinä koen et kuulun joukkoon ja samaistun parhaiden heidän kanssa. (H3)

Niin kuin voi huomata, niin erityisesti kosvolaistaustaisille haastateltavilla, oma suhde vanhempiin ja odotukset, mitkä he ovat luoneet, on vaikuttanut paljon heidän elämänvalintoihinsa. Tiukka kasvatus loi selkeän eron suomalaisen kulttuurin ja haastateltavien kosvolaisen kulttuurin välille. Kaksi heistä (H3 ja H6) eivät kokeneet menettäneensä mitään, vaikka kasvatus olikin niin erilaista verrattuna ystäväpiireihin, mutta H4 katui hieman omaa tunnollisuuttaan ja selkeästi toivoi, että pystyisi tehdä päätöksiä täysin itsenäisesti, eikä antaisi esimerkiksi muiden odotuksien vaikuttaa niihin. Hän silti uskoo, että loppujen lopuksi kasvatus, minkä on saanut tuleen myös olemaan samanlaista, kun hän on vanhempi.

Olin aina tosi kiltti lapsi, menin aina käskyjen mukaan. Et ehkä silloin jotkut asiat saatto häiritä, mutta musta varmaan tulee samanlainen äiti kun mun omasta. Koska pitkällä aikavälillä niin must tuntuu et jotkut asiat on ollu aika hyväksi, esimerkiksi jotkut yökyläilyt. (H4)

H3 oli kuitenkin eri mieltä:

Omien lapsieni kanssa mä aion kyl toimia eri tavalla. (H3)

Tämä kertoo siitä, että vanhemmuuden malli ei aina siirry automaattisesti. Yksilölliset kokemukset, persoonallisuus ja jatkuva reflektio vaikuttavat siihen, että omaksuuko vanhempien mallin vai aikooko toimia sitä vastaan. Tässä H3 selkeästi näyttää suhtautuvan kasvatukseensa kriittisemmin ja haluaa selvästi murtaa jatkumon, ja tarjota lapsilleen enemmän vapautta. Haastateltavien puheissa oma kulttuuritausta nousi vahvasti esille identiteetin muotoutumisessa. Kulttuuriset arvot, kuten perhekeskeisyys, vanhempien odotusten täyttäminen ja yhteisöllisyys, olivat keskeisiä identiteettiä muovaavia tekijöitä. Heidän kokemat erot ja ristiriidat suomalaiseen yhteiskuntaan synnytti kokemuksen kuulumisesta ”kahden maailman väliin”. Vanhempien kasvatus ja odotukset olivat vahvasti läsnä haastateltavien elämänvalinnoissa. Lapsuudessa haastateltaville annettiin aikuisen vastuita, kuten tulkkinä

toimiminen, mikä nopeutti aikuistumista ja erotti heidän muista valtaväestön nuorista, mikä vaikutti myös heidän sosiaalisiin suhteisiinsa. Tutkimuksessa näkyy selkeästi myös Taylorin (1995) identiteettiteoriaa, jonka mukaan identiteetti rakentuu myös vuorovaikutuksessa muiden kanssa, tässä tapauksessa erityisesti läheisten.

6.4 Uskonto ja maailmankatsomus

Yksi esille nousseista teemoista oli uskonnon rooli identiteetin kehitymisessä. Kuudesta haastateltavasta viisi harjoitti islamin uskoa. Tästä teemasta selkeästi nousi oman uskonnon ja suomalaisen kulttuurin yhteensovittaminen ja ylipäättään se, miten haastateltavat kokivat Suomen suhtautuvan eri uskontoihin. Haastatteluissa en suoraan kysynyt haastateltavien uskomuksistaan, sillä uskoin, että jos sillä on ollut merkitystä heidän identiteettiinsä, niin haastateltavat tuovat asian itse esille, ja niin siinä kävikin.

Perusjutut kuten en halua tehdä mitään paha ja muiden kohtelu kunnioituksella menee suomalaisten hyvántahtoisuuden ja yhteiskunnan arvojen kanssa aika samassa. Mut sit tulee näitä elämäntaparajoituksia. Et Suomessa on tullut paljon semmoisia ennakkoluuloja tai kyseenalaistettu tiettyjä asioita. Mut kyl mun suomalaiset piirit on hyväksyny mun elämäntyylin, koska nä on mun omia rajoituksia ja läheiset on ne hyväksyneet. (H1)

Nämä rajoituksilla haastateltava tarkoittaa esimerkiksi alkoholin kuluttamista, mikä on suomalaisessa kulttuurissa kovin yleistä. Toki muutoksia on sen eteen tapahtunut, mutta alkoholittomuus saattaa tietynlaisissa piireissä erottaa ihmisiä toisistaan, ja erityisesti nuoremassa iässä se saattaa vaikuttaa sosiaalisten piirien muodostumiseen.

Kulttuuriasiat on välillä ristiriidassa, mut mä uskon et, jos uskonnon kautta elää, niin voi olla helpoo sopeutuu tänne, koska monessa asiassa se valmistaa sut hyväksi yksilöksi yhteiskuntaan, vaikka jotkut rajoitukset sitten luokin sitä eroa. Enimmäkseen uskonto on hyvä ja arvot on linjassa. (H1)

Haastateltava toi esiin keskeisen jännitteen, joka syntyy kulttuuri-identiteetin rakentumisessa kahden kulttuurin välillä. ”kulttuuriasiat on välillä ristiriidassa” viittaa siihen, että

maahanmuuttajataustaisilla yksilöillä voi olla vaikeuksia sopeutua kulttuuriin, sillä kulttuuriset normit ja käytännöt saattavat poiketa toisistaan. Nämä ristiriidat voivat luoda jännitteitä identiteetin kehittymisessä. Samalla haastateltava kuitenkin koki, että uskonnon ja sen mukana tuomat arvot tarjoavat elämään sääntöjä ja ohjenuoria, jotka tukevat myös suomalaisen yhteiskunnan normeja. Haastateltava samalla tunnistaa, että uskonto voi myös luoda rajoituksia, jotka saattavat tehdä integroitumisesta ja sopeutumisesta vaikeampaa: ”jotkut rajoitukset sitten luokin sitä eroa”. Tämä viittaa siihen, että vaikka uskonnon arvot tukevat yksilön sopeutumista, ne voivat myös aiheuttaa jännitettä, erityisesti silloin, kun uskonnolliset normit poikkeavat valtakulttuurin käytännöistä. Esimerkiksi uskonnollinen pukeutuminen, ruokailutottumukset tai rukousajat voivat olla ristiriidassa suomalaisen yhteiskunnan käytäntöjen kanssa.

Tšetšeniasta Suomeen muuttaneella haastateltavalla uskonnolla oli ehkä suurin merkitys omassa elämässä. Hän avasi uskonnon merkitystä itselleen ja kertoi millainen rooli uskonnolla oli hänen kasvatuksessaan. Vaikka uskontoa harjoitettiin kotona, heille sitä ei ikinä pakotettu vaan hän sai löytää sen myöhemmin itse. Hän myös korosti sitä, miten uskonnon harjoittamisen taso vaihtelee myös heidän kulttuurinsa välissä, vaikka hänen perheellään ote uskontoon oli vapaampi:

Me ollaan muslimeja, mutta meitä ei ikinä pakotettu mihinkään. Rukoilun aloitin kun olin siihen valmis, ja kaikki aloitettiin omasta vapaasta tahdosta. Uskonto on aina näkynyt meillä hyvällä.
(H5)

Tässä korostuu se, miten haastateltava koki, että uskonnon harjoittaminen, kuten rukous, on ollut oma henkilökohtainen valintansa. Tämä voi viitata siihen, että uskonnollinen käytäntö ei ole vain kulttuurinen tai perheeseen liittyvä pakko, vaan osa henkilökohtaista suhdetta uskuntoon ja suhteen kehittymistä. Haastateltava on aina myös kokenut uskonnon voimavarana, joka näkyy myös perheen arjessa. Tässä myös korostuu se, miten uskonto ei ole vain yksilöllinen, vaan myös yhteisöllinen kokemus, joka vaikuttaa perheeseen ja kulttuuriin.

Haastateltava mainitsi myös sukupuoliroolien merkityksen ja tšetšeeniläisen kulttuurin rajoituksia, joita hän koki naisena:

Meidän kulttuurilla on todella iso merkitys ja siksi uskonnon tasokin on erilainen. Tyttöinä me ei saatu mennä yksin ulos, ilman tarkkaa sopimista. (H5)

Haastateltava kertoi, miten tyttöinä heillä oli tiukempia rajoituksia verrattuna poikiin, mikä viittaa perheen ja kulttuurin sukupuolirooleihin. Nämä rajoitukset voivat liittyä siihen, miten sukupuolten odotukset ovat rakennettuja ja sidoksissa uskonnollisiin ja kulttuurisiin käytäntöihin.

Yhteenvedona haastattelujen myötä esille nousi keskeinen teema uskonnon roolista kulttuuri-identiteetin kehityksessä, erityisesti maahanmuuttajataustaisilla yksilöillä. Suurin osa haastateltavista harjoitti islamin uskoa, ja uskonnon ja suomalaisen kulttuurin yhteensovittaminen oli haastateltavilla aika merkittävä pohdinnan aihe. Haastateltavat kokivat, että uskonnon ja sen arvojen kautta he voivat löytää yhteyksiä myös suomalaisten yhteiskunnan arvoihin, mutta samalla uskonto toi esiin kulttuurisia rajoituksia ja eroja.

6.5 Ei koskaan tarpeeksi suomalainen

Haastatteluaineistossa toiseuden kokemus ja ulkopuolisuuden tunne nousi toistuvasti esiin erilaisina arkisina, mutta henkisesti kuormittavina kokemuksina. Teemassa ”ei ole koskaan tarpeeksi suomalainen” korostuu erityisesti tunne siitä, että yksilöä ei koskaan täysin hyväksytä osaksi valtaväestöä, vaikka olisikin syntynyt ja kasvanut Suomessa, puhuisi suomen kieltä äidinkielenään ja olisi sekä kouluttautunut että integroitunut osaksi yhteiskuntaa. Toiseutta esiintyi useiden pienten ja suurten kokemusten kautta, jotka vaikuttavat suoraan identiteetin kehitykseen. Haastatteluissa korostui, miten tärkeää toiseuttamisen käsittely maahanmuuttajiin liittyvissä tutkimuksissa on. Niin kuin Kitszingerin ja Wilkinsonin (1996) avasivat, toiseuttamisen teoriaa on hyödynnetty tilanteissa, joissa on tutkittu rodullistettuja naisia.

Shokeeraavinta oli se rasismi mitä lapsena koin. Et en mä silloin tajunnu et miks ventovieraat vihaa mua tai miks he sylkee päälle tai heittää tavaraa mun päälle. Tottakai silloin en saanu tukea siihen, koska ei opettajat ymmärtänyt siitä mitään. (H2)

Lapsuudessa koettu suora syrjintä ilman aikuisen tukea, loi haastateltavalle hämmennystä ja kokemukset olivat usein selittämättömiä erityisesti ruandalaistaustaiselle haastateltavalle. Eriarvoinen kohtelu oli arkea. Tilanteet, jossa ympäristö ei tunnista tai puutu syrjintään, on

voinut normalisoida rasismien osaksi kasvua. Tämä esimerkiksi näkyy H2 myöhemmässä pohdinnassa, jossa hän totesi:

Lapsena koin sen rasismien ihan normaalina asiana. Ja sit kun kaikki koki sitä rasismia ni se kotona vaa normalisoitui ja me vaa ollaan paikassa, missä ihmisiin suhtaudutaan näin.

Lapsuuden rasistiset kokemukset ovat jatkuneet myös aikuisuudessa, kun hänen ulkonäöllistä eroa, tässä tapauksessa ihonväriä, on tuotu esille organisaatiossa vain näyttelyn vuoksi. Tällöin häntä ei ole pidetty yksilönä vaan, häntä on rodullistettu, edustamaan jotain muuta:

Sit jos proffa on sanonu, et hei me tarvitaan laitoskuva ni tuu sä kuvaan ja näytetään et täällä on myös mustia ihmisiä.

Mul on puhelinhaastattelu suoraan kysytty et "hei sun nimi on jännä et ooks ulkomaalainen", sit oon vaa sanonu joo mä olen, ja sit siit on jatkettu et "aa okei ooksä siis musta ihminen?"

Kääntöpuolena sit se et suomalaiset ei pidä mua suomalaisina. Voi olla ehkä tulevaisuudessa normaalia ajatella et tummaihoisen voi olla suomalainen.

Toiseuden tunne ei jäänyt haastateltavilla pelkästään lapsuuden kokemuksiin, vaan sitä on jatkunut aikuisuudessakin, hienovaraisimpina mutta silti identiteettiä horjuttavina kokemuksina. Tällaiset tilanteet korostavat intersektionaalista näkökulmaa tutkimuksessa.

H3 kertoo tavallisesta tilanteesta, jossa hänen suomen kielen taitoa on ihmetelty vielä aikuisessa iässä:

Yleensä ensimmäinen kommentti minkä oon ensimmäinen saanu on se et "wau puhut niin hyvin suomee". Sit yleensä he sanoo et ei uskois, kun näytät toltta.

Tällainen niin sanottu ”positiivinen yllätys” piilottaa oletuksen, että henkilö ei voisi olla suomalainen ulkonäön vuoksi, mikä sitten vahvistaa juuri sitä kokemusta, ettei ole täysin osa yhteisöä, vaikka olisikin syntynyt Suomessa, niin kuin tässä tapauksessa.

Koska mä osaan myös venäjää, niin minusta ajatellaan, että olen venäläinen. Minulla ei ole mitään venäläisiä vastaan, mutta siitä tuli aina semmoinen olo, että minulta riistetään se oma identiteetti, tšetšerialainen identiteetti, koska ne kulttuurit ovat ihan erilasia. Ja tätä tulee aikuisilta, koulussa, yliopistossa ja työelämässäkin. (H5)

Tällainen kokemus osoittaa, ettei ulkopuolisuus liity vain etniseen ulkonäköön vaan myös siihen, miten yksilön taustaa oletetaan ja kategorisoidaan väärin. Haastateltavan kokemus osoittaa, miten yksilö voi joutua kamppailemaan sen puolesta, että hänen kulttuurinen taustansa tunnustetaan oikeana eikä jonakin toisena. Tällaiset tilanteet voivat luoda ristiriitaisia tunteita itsestään ja aiheuttaa epävarmuutta siitä, mihin oikein kuuluu.

Useat haastateltavat toivat esiin myös arjen keskusteluissa tai työelämässä kuultuja kommentteja, jotka kyseenalaistavat heidän oikeutensa olla Suomessa:

Miks ette sit mee nyt takasin ku asiat on siellä hyvin vaa tuhlaatte täällä meidän verorahoja. (H3)

Vaikka sinua kunnioitetaan ja sinusta pidetään, niin epäsuorasti rivien välistä he tietää et sä et oo suomalainen samalla tavalla kuin he ovat suomalaisia. (H5)

Tällaiset kokemukset siitä, että ”ei koskaan riitä” ollakseen suomalainen, vaikuttaa suoraan siihen käsitykseen itsestä ja omasta paikasta osana suomalaista valtakulttuuria. Useampi haastateltava korosti myös oman kulttuurin vahvistamista, esimerkiksi opettamalla lapselleen omaa äidinkieltään. Osittain tätä voidaan pitää myös jonkinlaisena suojamekanismina, sillä kun valtakulttuurin hyväksyntää ei saavuteta, yksilö kokee tarpeen korostaa omaa kulttuuriaan:

Kyl mä esim mun vauvalle puhun mun äidinkieltä, koska tääl kuitenkin touseutetaan aika paljon. Koska tääl tulee just paljon sellasia tilanteita vastaan, mis muistutetaan et sä et oo suomalainen, jolloin mä voin kans olla sillee et noh osaan omaa kieltä ja omaa kulttuuri, et niin kauan ku suomalainen sosiaalinen kulttuuri on tämmönen, niin on hyvin tärkeää et monella on sellanen fiilis et jos mä en kuulu tänne ni sit mä kuulun muualle. (H2)

Kasvaessa sai kuulla semmosia mee takasin mistä tulitkin sillä kumiveneellä. (H3)

Kommentit, joita haastateltavat ovat kuulleet palauttavat yksilön joka kerta toisensa jälkeen ulkopuolelle, vaikka he olisivat syntyneet ja kasvaneet Suomessa, niin kuin tämän tutkimuksen haastateltavat. Ulkopuolisuus ei siis ole sidoksissa siihen, mitä yksilö tekee tai kuinka hyvin sopeutuu, vaan siihen millaisena hänet nähdään. Analyysin perusteella voidaan todeta, että kokemus siitä, ettei ole koskaan tarpeeksi suomalainen, rakentuu sekä suoran että piilevän rasismien, väärin oletusten, kulttuurisen mitätöinnin ja toistuvien ”muistutusten” kautta.

Identiteetti rakentuu näiden jännitteiden sisällä: välillä omaa taustaa pyritään korostamaan ja vahvistamaan, välillä sen kanssa taistellaan, mutta molemmissa tapauksissa yhteiskunnan tarjoama "kuulumisen tuki" on usein puutteellinen. Olisi ensiarvoisen tärkeää purkaa näitä stereotyyppioita ja ennakkoluuloja, mutta niin kauan, kun sitä ei ole vielä saavutettu, toiseuttamisen välttäminen tulee olemaan mahdotonta (Dervin, 2012).

6.6 Kieli identiteetin rakentajana

Haastatteluissa kieli näyttäytyi keskeisenä identiteetin ja kuulumisen rakentajana. Äidinkieli koettiin syvästi identiteettiä tukevana tekijänä, ja sen säilyttämiseen liittyi sekä halu että tietoinen valinta. Kurdilaistaustainen haastateltava jopa korosti, että oma äidinkieli luo pohjan terveelle identiteetille:

Jos ihminen osaa omaa kieltään hyvin ja on rakentanut terveellisen identiteetin, jossa oma kulttuuri on mukana, niin uskon et oma integroituminen toisessa kulttuurissa ja kielen oppiminen onnistuu paremmin. (H1)

Tässä oman äidinkielen osaaminen nähdään voimavarana integroitumiselle toiseen kulttuuriin. Kielen ja kulttuurin yhteys korostuu erityisesti silloin, kun valtakulttuuri mahdollistaa äidinkielen opetuksen tai tukee yhteisöllistä kielen ylläpitoa. Ruandalainen haastateltava kuvaa, kuinka katolilainen yhteisö ja mahdollisuus äidinkielen opetukseen koulussa ovat tukeneet omaa identiteettiä:

Kyl mä koen et oon ruandalainen, suomalainen kulttuuri on sellanen et hyvässä ja pahassa pitää maahanmuuttajaa maahanmuuttajana. Hyvässä voin ylläpitää kulttuuri tosi hyvin ja uskontona esim. ollaa katolilaisii niin meidän kirkkoja löytyy ja meidän kielenopetusta oltas voitu saada. (H2)

Kielen rooli tässä näyttäytyy enemmän identiteetin kantajana, jonka ylläpitäminen on ollut mahdollista erilaisten rakenteiden avulla. Haastatteluissa nousi esiin myös kielen rooli jonkinlaisena rajana kahden maailman välillä. Yks kosovolaistaustaisista haastateltavista kuvasi omaa elämäänsä kahden kulttuurin välissä näin:

Mä oon sitä mieltä, et kasvoin kahdessa eri maailmassa. Kun kävelin ovesta ulos niin olin eri maassa. Kosovolainen kulttuuri eroaa niin vahvasti suomalaisesta kulttuurista. Kieli on eri, tavat on eri ja elämäntapa on erilainen, mitä suomalaisten keskuudessa. (H4)

Tässä kieli selkeästi toimii kulttuurien rajaviivana. ”Kävelin ovesta ulos niin olin eri maassa” selkeästi konkretisoi eroa, mutta ei kuitenkaan estä kahden kulttuurin samanaikaista hyväksymistä. Useampi haastateltava toi esiin, kuinka he ovat tietoisesti rakentaneet identiteettinsä kahden kulttuurin yhdistelmäksi:

Vaalin asioita molemmista kulttuureista ja oon tehny siitä sellaisen paketin. Oon sikeesti rakentanut mun idetiteetin molemmista et se on myös rikkaus. (H1)

Kuten Ikola-Norrbacka, Jokisuu ja Lähdesmäki (2011) osoittavat, normatiivinen kansalaisuus rakentuu usein oletuksille oikeanlaisesta ja hyväksyttävästä kansalaisesta (Ikola-Norrbacka ym., 2011). Tämä ajatus myös heijastuu H5 näkemyksessä:

Jos suomalaisuudella tarkoitetaan et pitää luopua kaikesta omasta taustasta, niin mä en oo sillä tavalla suomalainen, mutta jos suomalaisuus on sitä et mä puhun heidän kieltä, maksan veroja, käyn töissä, kunnioitan maan lakia ja miten täällä eletään, niin siinä mielessä mä oon suomalainen. (H5)

Tässä kieli kytkeytyy vahvasti kansalaisuuden, osallisuuden ja hyväksynnän kysymyksiin. Vaikka kieli itsessään ei takaa hyväksyntää, se näyttäytyy keskeisenä osana neuvottelua siitä, kenet koetaan kuuluvaksi. Ymmärrys siitä, että kieli ei yksin riitä, tuo myös esiin suomalaisuuden rajaavuutta:

Kantasuomalaiset eivät pidä minua suomalaisena samalla tavalla, kun he pitävät itseään suomalaisina. Mutta se ei loukkaa minua, sillä se on fakta. (H5)

Tämä näkyy myös seuraavassa sitaatissa, jossa haastateltava pohtii oman äidinkielen merkitystä vanhemmuudessa:

Kyl mä esim mun vauvalle puhun mun äidinkieltä, koska tääl kuitenkin touseutetaan aika paljon. Koska tääl tulee just paljon sellasia tilanteita vastaan, mis muistutetaan et sä et oo suomalainen, jolloin mä voin kans olla sillee et noh osaan omaa kieltä ja omaa kulttuurii, et niin kauan ku suomalainen sosiaalinen kulttuuri on tämmönen, niin on hyvin tärkeää et monella on sellanen fiilis et jos mä en kuulu tänne ni sit mä kuulun muualle. (H2)

Äidinkielen käyttö näyttäytyy tässä sekä jonkinlaisena suojakeinona että välineenä identiteetin vahvistamiseen. Oman alkuperäiskulttuurin kielen osaaminen on keino ylläpitää omaa kulttuuriaan erityisesti tilanteissa, joissa kokemus valtakulttuuriin ei ole täydellinen. Tämä antaa yksilölle mahdollisuuden identiteetin rakentamiseen vaihtoehtoisella tavalla, oman yhteisön ehdoilla.

6.7 Ympäristön vaikutus identiteetin rakentumiseen

Tutkimuksessa yhdeksi selkeäksi teemaksi nousi ympäristön vaikutus maahanmuuttajataustaisten identiteetin rakentumiselle. Ympäristöllä, sekä yhteiskunnan asenteilla että ilmapiirillä on keskeinen vaikutus siihen, miten yksilö rakentaa omaa identiteettiään. Haastatteluaineistossa nousi esiin, kuinka rakenteelliset esteet, yhteiskunnallinen ilmapiiri ja arkipäivän vuorovaikutus vaikuttavat erityisesti maahanmuuttajataustaisten henkilöiden identiteettiin ja kokemukseen omasta paikasta suomalaisessa yhteiskunnassa.

Useat haastateltavat nostivat esiin konkreettisia yhteiskunnallisia rakenteita, jotka vaikeuttavat kotoutumista ja osallisuuden tunnetta. H2 kuvaa tilannetta, jossa suomen kielen osaaminen ei riitä ilman sen täydellistä osaamista:

Kyl mulla on ollut tosi vaikeeta työllistyä täällä, ja koska Suomessa edelleenkin et, jos suomen kielen taito ei oo täydellinen niin kyl se on ongelma.

Tällainen kokemus asettaa selvän kynnyksen työelämään pääsemiselle, ja vaikuttaa siten suoraan siihen, voiko yksilö nähdä itsensä täysivaltaisena yhteiskunnan jäsenenä. Samalla H2 myös pohtii kotouttamisen riittämättömyyttä ja rakenteiden aiheuttamaa syrjäytymistä:

Jos suomalaiset haluaa et maahanmuuttajat oppii suomalaisten tavoiksi niin pitää ymmärtää, että se on kuitenkin pitkä prosessi. Mut sit kuitenkin jengi syrjäytyy koska tä on tehty vaikeeksi.

Identiteetti rakentuu suhteessa ympäristöön, ja silloin kun ympäristö asettaa toistuvasti esteitä osallistumiselle, alkaa se heijastua myös yksilön omakuvaan ja käsitykseen siitä, "kuuluuko tänne" vai ei. Erityisen merkittävänä havaintona pidin H1 kommenttia, jossa hän vertasi aiempaa ja nykyistä yhteiskunnallista ilmapiiriä:

Silloin kun mä tulin Suomeen niin asiat oli paremmin kun nyt. Nykyään ei hyväksytä samalla tavalla.

Olen huolissani ilmapiireistä kouluissa. Koska kaikki noi vihapuheet vaikuttaa lapsen identiteetin kehittymiseen.

Haastateltavan huoli ei liity pelkästään omaan kokemukseen, vaan se ulottuu nuorempiin sukupolviin. Ympäristön vihamielinen puhe ja yleinen ennakkoluuloisuus välittyvät lapsille ja nuorille, joilla identiteetti on vielä kehittymässä. Tässä yhteiskunnan vaikutus ja ilmapiiri ei ole vain taustatekijä identiteetin rakentumiselle, vaan sitä pidetään enemmänkin suoraan vaikuttavana tekijänä. Yhden haastateltavan puheenvuorossa korostui, kuinka yhteiskunnallinen reaktio tai sen puute maahanmuuttajiin liittyen vaikuttaa siihen, millaisia asenteita suomalaisessa yhteiskunnassa sallitaan:

Sit ku tommosii rasistisii juttui on sanottu julkisesti ni sit se antaa muillekin ns. mahdollisuuden puhua niin. Jolloin sit se vahvistaa niiden ihmisten ajatuksia, jotka on maahanmuuttovastaisia.
(H3)

Tässä selkeästi korostui julkisen vihapuheen normalisoitumisen seuraukset, mitkä ei ainoastaan uhkaa yksittäisten henkilöiden hyvinvointia, vaan myös rakentaa ilmapiiriin, jossa ulkopuolisuuden kokemus vahvistuu ja identiteetin turvallinen rakentuminen muuttuu mahdottomaksi. Tällainen sopeutumisvaikeus ja yhteiskunnan negatiivinen suhtautuminen aiheuttaa akkulturaatiostressiä, joka ilmenee esimerkiksi identiteetikriisinä tai ahdistuksena (Kosic 2004).

Moni haastateltava kokee, että suomalaisessa ympäristössä on pärjättävä huomattavasti paremmin kuin valtaväestöön kuuluvien saadakseen samat mahdollisuudet. Haastateltavista useampi sanoittaa nämä vaatimukset haastatteluissa melko suoraan:

Jos sä oikeesti haluat pärjätä Suomessa, niin sun pitää olla vähintään kaks kertaa parempi kuin suomalainen ja et saisit samat mahikset kun he. (H6)

On maahanmuuttajana pitänyt suorittaa enemmän, jotta sinua kohdeltaiiin samalla tavalla kuin suomalaisia. (H5)

Tällainen kokemus asettaa jatkuvan paineen ja eriarvoisuuden kokemuksen normaaliksi osaksi arkea. Tämä vaikuttaa väistämättä yksilön minäkuvaan ja kokemukseen omasta arvosta yhteiskunnan jäsenenä. H6 tuo myös esiin sen, miten hän pyrkii rikkomaan stereotyyppioita kertomallaan pakolaisuudestaan, sillä kokee että pakolaisiin suhtautuminen on vielä melko negatiivista.

Mä aina tarkoituksellisesti mainitsen sen et mä oon pakolainen, ihan vaan senkin takia et haluun rikkoa niitä stereotyyppioita mitä ihmisillä on pakolaisista. Ei haluais et ihmiset on niin ennakkoluulosii ja vihamielisiä, epäileväisiä pakolaisia kohtaan tai tuomitsevia.

Tämä osoittaa, että vaikka ympäristö vaikuttaa identiteettiin, yksilö voi myös ottaa aktiivisen roolin sen muovaamisessa. Tällainen toimijuus rakentuu kuitenkin vastareaktiona ympäristön oletuksille ja vihamielisyydelle, mikä itsessään kertoo siitä, kuinka syvälle ympäristön viestit voivat tunkeutua yksilön työhön identiteetin muodostamisessa.

Lopuksi H6 nostaa esiin näkökulman, jossa suomalaisen yhteiskunnan kyvyttömyys asettua pakolaisten asemaan estää aidon yhteyden ja hyväksynnän syntymistä:

Koska et sä voi ymmärtää sitä, et miks joku tulee ja jättää kaiken, tonttinsa, talonsa.

Vääristyneet oletukset ja empatian puute estävät maahanmuuttajataustaisia rakentamasta identiteettiään turvallisessa ja hyväksyvässä ympäristössä. Tämän lisäksi haastattelut osoittivat, miten suuri rooli ympäristöllä on identiteetin kehittymiselle. Syrjivät rakenteet, rasistinen ilmapiiri ja riittämätön tuki aiheuttavat sen, että monet maahanmuuttajataustaiset kokevat kuulumattomuutta ja jatkuvaa tarvetta puolustella omaa paikkaansa tässä yhteiskunnassa. Olisi ensiarvoisen tärkeää ymmärtää se, miten puhe maahanmuuttajista vaikuttaa yksilöiden integroitumiseen.

Tämän teeman tulokset osoittavat selkeästi sen, kuinka maahanmuuttajataustaisten identiteetti rakentuu myös ympäröivien rakenteiden kautta. Karkulehto, Saresma, Harjunen ja Kantola

(2012) kuvaavat intersektionaalisuuden avulla sitä, kuinka etninen tausta, sukupuoli ja yhteiskuntaluokka kietoutuvat yhteen ja luovat erilaisia eriarvoisuutta korostavia kokemuksia. Tutkimuksessa haastateltavat kokivat, että he joutuvat jatkuvasti taistelemaan saadakseen samat mahdollisuudet kuin kantaväestö. Tällaiset kokemukset korostavat rakenteellisen syrjinnän olemassaoloa, ja sitä, miten yhteiskunnan rakenteet asettavat esteitä osallisuudelle.

Teoreettisessa viitekehyksessä avattu poliittinen intersektionaalisuus (Crenshaw, 1991) korostaa näiden rakenteiden pysyvyyttä. Haastateltavat kokivat, että julkisen vihapuheen ja rasismien normalisoituminen on luonut ympäristön, jossa maahanmuuttajataustaiset eivät koe olevansa suomalaisen yhteiskunnan jäseninä. He joutuvat usein puolustamaan identiteettiään ja rikkomaan niitä stereotyyppioita, kuten sitaatit osoittavatkin. Tämä osoittaa, miten intersektionaalinen lähestymistapa auttaa ymmärtämään, kuinka yhdessä kaikki nämä kokemukset vaikuttavat heidän mahdollisuuksiinsa tulla hyväksytyksi osana suomalaista yhteiskuntaa.

7 Pohdinta ja luotettavuuden arviointi

7.1 Pohdinta

Tämän maisterintutkielman tarkoituksena oli tutkia Suomessa asuvien maahanmuuttajataustaisten identiteetin kehittymistä kahden kulttuurin välissä sekä heihin suhtautumista suomalaisessa yhteiskunnassa. Haastateltavista kolmen lähtömaa oli Euroopan ulkopuolelta ja kolmen tausta oli Kosovosta, jossa on yksi Euroopan suurimmista muslimiväestöistä. Jokaisella heistä oli omat, yksilölliset kokemuksensa, mutta heidän kokemuksissaan oli kuitenkin paljon samankaltaisuuksia.

Teoreettisessa viitekehyksessä avattiin useamman filosofin käsityksiä identiteetistä ja niin kuin tutkimustulokset näyttivät ja tukevat teoriaa, identiteetin kehittymiseen vaikuttaa sekä yksilö itse että hänen sosiaalinen ympäristönsä. Tämän tutkimuksen analyysin tuloksena muodostui viisi pääteemaa, joiden avulla saatiin selkeä kuva siitä, millaiset tekijät merkitsevät identiteetin kehitykselle, mitkä auttavat siinä ja mitkä aiheuttavat ristiriitoja oman itsensä kanssa. Teoreettinen viitekehys tuki hyvin tutkimuksen aineistoa ja niitä tuloksia, mitkä nousivat analyysin aikana.

Teemassa ”Oman kulttuurin merkitys identiteetille” nousi selkeästi oman alkuperäiskulttuurin vaikutus haastateltavien identiteetin kehitykselle. Erityisesti vanhempien odotukset ja pelko pettymyksen tuottamisesta vaikutti maahanmuuttajataustaisten elämänvalintoihin. Tämän lisäksi myös selkeät kulttuurierot alkuperäiskulttuurin ja valtakulttuurin välillä loivat elämään haasteita, vaikka kaikki haastateltavat kokivatkin integroituneensa suomalaiseen kulttuuriin. Akkulturaatioteorian mukaan integraatio eli täysi kotoutuminen on kaikista neljästä kotoutumisentasosta sekä yksilölle että yhteiskunnalle arvokkain (Berry, 2007). Integraation saavuttaessa, maahanmuuttaja on kosketuksessa omaan alkuperäiskulttuuriin, mutta on kyennyt luomaan turvallisen suhteen myös valtakulttuuriin ja sen kantaväestöön. Hyvärisen ja Erolan mukaan integraatio on ihanteellisin taso saavuttaa, sillä sen uskotaan tukevan sekä yhteiskunnan ja kulttuurin yhtenäisyyttä että yksilöiden hyvinvointia kaikin tavoin (Hyvärinen & Erola, 2011).

Tutkimuksen tuloksissa myös korostui, miten maahanmuuttajataustaisten henkilöiden identiteetti rakentui kahden kulttuurin välimaastossa, jossa kuuluminen kumpaankaan ei ollut yksiselitteistä. Tämä kuvasti Bhabhan (1994) esittämää kolmannen tilan käsitettä, jossa identiteetti ei määräydy yksittäisen kulttuurin mukaan, vaan syntyy kulttuuristen kohtaamisten

ja neuvottelujen kautta. Haastateltavat kuvasivat kokemuksiaan ulkopuolisuudesta sekä lähtömaassa että Suomessa, mutta kokivat merkityksellistä yhteenkuuluvuutta sellaisissa ryhmissä, jossa molemmat kulttuurit olivat läsnä. Tällaisessa kulttuurisessa välitilassa rakentui hybridinen identiteetti, jossa alkuperäisen ja valtakulttuurin piirteet lomittuivat. Jäljittelyä (*eng. mimicry*) ilmeni myös tutkimustuloksissa (Bhabha, 1994): yksilöt omaksuivat osia valtakulttuurista, mutta kokivat jäävänsä ulkopuolelle. Tämä toi esiin identiteetin jatkuvan neuvottelun, jossa yksilö asettuu ”melkein samanlaiseksi, mutta ei aivan” (Bhabha, 1994, s. 86).

Tutkimustuloksissa teemaksi nousi myös ”uskonto ja maailmankatsomus”. Tässä teemassa selkeäksi pohdinnan aiheeksi nousi uskonnon, erityisesti islamin uskon merkitys identiteetin kehittymisessä. Uskonnon ja kulttuurin yhteenkietominen oli tässä teemassa se merkittävin. Uskonnon rooli länsimaissa on vuosien saatossa pienentynyt ja uskontoa pidetään henkilökohtaisena asiana. Uskonnolla on kuitenkin sen verran suuri merkitys, että vuoden pyhät on merkattu kristinuskon mukaan, mikä on ymmärrettävää, sillä kristinusko on Suomessa valtauskonto. Haastatteluissa nousi esille se, kuinka uskonto on monille maahanmuuttajataustaisille tärkeä osa identiteettiä, mutta myös haaste sopeutumisessa valtakulttuuriin. Uskonto voi tarjota yhteisön ja turvallisuuden tunteen, mutta myös luoda eroja ja rajoituksia, jotka tekevät sopeutumisesta haastavamman prosessin. Kulttuuri ja uskonto ovat keskeisiä tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen, kuinka yksilöt kokevat paikkansa yhteiskunnassa, ja erityisesti sukupuoliroolit ja uskonnolliset käytännöt voivat luoda haasteita maahanmuuttajataustaisille naisille. Siksi intersektionaalinen näkökulma onkin oleellinen tässä tutkimuksessa.

Tarve intersektionaaliselle näkökulmalle tutkimuksessa, jossa tutkitaan maahanmuuttajataustaisten identiteetin kehittymistä, korostui erityisesti silloin, kun perehdyttiin tutkittavien kokemuksiin heihin suhtautumisesta suomalaisessa valtakulttuurissa. Lopuissa teemoissa toiseuden kokemukset ja rodullistaminen olivat asioita, joita haastateltavat olivat kokeneet maahanmuuttajataustaisina naisina sekä eri etnisiä taustoja edustavina. Tutkimuksen perusteella toiseuttaminen näyttäytyi kokemuksina, joissa haastateltavien suomalaisuutta kyseenalaistettiin ulkonäön, nimen tai kulttuuritaustan perusteella. Tällaiset arjen kohtaamiset, vaikuttivat merkittävästi siihen, miten yksilöt kokivat paikkansa suomalaisessa yhteiskunnassa. Nämä kokemukset tukevat Dervinin (2012) näkemystä siitä, miten toiseuttaminen on näkymätöntä, mutta jatkuvaa, ja että sen täydellinen välttäminen on lähes mahdotonta. Tämä korostaa sitä, miten toisuttamisen kokemukset ovat osana identiteetin rakentamista.

Tulokset osoittivat, että rodullistaminen ei näyttäyty pelkästään negatiivisina tekoina, vaan esimerkiksi tässä se voi tulla esille neutraaleissa tai hyväntahtoisissa tilanteissa, joissa henkilöt, jotka syyllistyvät tähän eivät välttämättä edes tajua tehneensä niin. Olisi kuitenkin tärkeää ymmärtää, miten yksilö voi kokea tällaisissa tilanteissa olevansa pelkästään symboli eikä oma itsensä. Grahn-Wilderin (2016) avaama englanninkielinen käsite ”double discrimination” eli syrjintä sekä etnisen taustan että rodun takia viittaavat juuri siihen, mitä esimerkiksi ruandalaistaustainen haastateltava on kokenut elämänsä aikana Suomessa (Grahn-Wilder, 2016, s. 21).

Tutkimus myös osoitti, että normatiiviset kansalaisuuskäsitykset, kuten Ikola-Norrbacka, Jokisuus ja Lähdesmäki (2011) kuvaavat, heijastuivat vahvasti myös maahanmuuttajataustaisten henkilöiden kokemuksiin osallisuudesta ja hyväksynnästä sekä identiteetin rakentumisesta suomalaisessa yhteiskunnassa. Haastatteluissa kävi ilmi, että kansalaisuutta mitattiin paitsi juridisilla kriteereillä, kuten kansalaisuuden saannin ja siihen kuuluvien oikeuksien ja velvollisuuksien perusteella sekä kulttuuristen odotusten, kuten kielitaidon ja työelämään osallistumisen ja lainkuuliaisuuden kautta. Identiteetin kehityksen näkökulmasta tulokset toivat esiin, että vaikka haastateltavat täyttivät nämä muodolliset ehdot, heidän kokemuksensa suomalaisuudesta rakentui kuitenkin kahden erilaisen kulttuurin välillä. Tämä jännite vaikutti siihen, miten vahvasti yksilö koki kuuluvansa suomalaiseen yhteiskuntaan.

Olisi tärkeää ymmärtää, että ero suomalaisen ja maahanmuuttajataustaisen, erityisesti pakolaisen välillä on maantieteellinen tuuri. Vaikka ihminen ei valitse sitä paikkaa, minne hän syntyy, niin kaikki ansaitsevat paikan elää, oli se sitten kotimaa tai vieras yhteiskunta. Mahdollisuuksien tasa-arvon pitäisi koskea kaikkia eikä vain tiettyjä ihmisryhmiä. Etninen hierarkia on asia mistä pitäisi päästä pois ja tämä vaatii muutoksia Suomessa jopa rakenteellisella tasolla. Olisi tärkeää tunnistaa oma etuoikeutettu asemansa ja ymmärtää, että jokaisella on oikeus turvalliseen sosiaaliseen ympäristöön. Tämä edistää integroitumista ja vahvistaa yhteiskunnallista yhteenkuuluvuutta. Tämä työ alkaa arjesta ja kohtaamisesta. mutta sen on ulottuva myös politiikkaan, koulutukseen, työelämään sekä mediaan. Koska tällöin voimme vasta puhua aidosta, toisiaan kunnioittavasta yhteiskunnasta.

7.2 Jatkotutkimusehdotukset

Tutkimusta identiteetin kehittymisestä olisi tarpeen tutkia vielä lisää. Koen, että vaikka teoria ja tämän tutkimuksen tulokset osoittautuvat tukevan toisiaan, olisi tärkeää jatkaa ilmiön tarkastelua. Niin kuin aiemmin mainitsin, tutkimukseen osallistuneet olivat kaikki naisia. Siksi olisikin tarpeellista tutkia myös ilmiötä miehen näkökulmasta.

Vaikka monella tavalla maahanmuuttajien kokemukset ovat samankaltaisia, sukupuolieroja varmasti löytyisi. Koska tutkimuksessa hyödynnettiin intersektionaalisen feminismin näkökulmaa, tätä voitaisiin hyödyntää myös tutkimuksessa, johon osallistuvat maahanmuuttajat kuuluisivat esimerkiksi seksuaalivähemmistöön. Silloin pääsisimme tutkimaan vielä laajemmin identiteetin kehittymistä ja erityisesti tällöin intersektionaalinen näkökulma olisi merkittävä.

7.3 Laadun arviointi ja luotettavuus

7.3.1 Meisyys ja sisäpiiriläisyys

Tutkimuksessa, jossa sekä tutkijalla että haastateltavilla on maahanmuuttajatausta, meisyyden (engl. we-ness) käsite tarjoaa keskeisen näkökulman refleksiiviseen tarkasteluun. Meisyys viittaa yhteenkuuluvuuden tunteeseen ja samankaltaisuuden kokemukseen ryhmän sisällä (Frisk, 2018). Matleena Friskin tutkimuksessa meisyys näyttäytyy erityisesti diskursiivisena strategiana, jossa samankaltaisuutta vahvistetaan kielellisesti (Frisk, 2018). Tämä käsitteen soveltaminen maahanmuuttajataustaisen tutkijan ja haastateltavien väliseen suhteeseen auttaa ymmärtämään, miten kulttuurinen jaettu kokemus voi vaikuttaa sekä tutkimusprosessiin että itse tiedon muodostukseen.

Meisyyden rakentaminen ja tunnistaminen voi kuitenkin johtaa itsestäänselvyyksien ohittamiseen, jolloin haastateltavat eivät välttämättä selitä tiettyjä tapahtumia tai kokemuksia tarkasti, koska haastateltava saattaa olettaa, että tutkija tietää nämä asiat jo. Tällaisia tilanteita minulle tuli vastaan, jolloin kuitenkin pyysin tarkennusta vastauksiin. Kulttuurieroista puhuttaessa pyysin aina tarkennusta, vaikka itse osasin jo arvata, mitä haastateltavat saattavat sanoa. Tällaiset tilanteet on tärkeää osata tunnistaa ja toimia niiden mukaan.

Meisyyden ilmeneminen tutkijan ja haastateltavien välillä voi vaikuttaa tutkimuksen dynamiikkaan monin tavoin. Ensinnäkin se voi helpottaa luottamuksen syntymistä ja syvällisten kokemusten jakamista, sillä haastateltavat saattavat kokea tutkijan olevan "sisäpiiriläinen", joka ymmärtää heidän taustansa ja kokemuksensa ilman tarvetta laajoille selityksille (Kerstetter, 2012). Tämä voi johtaa avoimempaan keskusteluun ja sitä kautta rikkaampaan aineistoon. Toisaalta meisyyden voi myös asettaa haasteita tutkijan objektiivisuudelle, jos yhteinen tausta ohjaa tulkintoja huomaamattomasti tai estää kriittisen etäisyyden ottamisen aineistoon (Brubaker & Cooper, 2000).

Tutkielmassani on oleellista pohtia myös sisäpiiriläisyyden roolia tutkimuksessa. Sisäpiiriläisyys muodostuu silloin, kun asia mitä käsitellään erottaa haastateltavan laajemmasta ihmisjoukosta, mutta toimii kuitenkin yhdistävänä tekijänä haastattelijan ja haastateltavan välillä (Juvonen, 2017). Tutkielmassani erilaisuus perustuu yksilön kokemusmaailmaan identiteetin kehittymisestä kahden kulttuurin välissä. Refleksiivinen lähestymistapa on olennaista, jotta sisäpiiriläisyys ei muutu tutkimuksen sokeaksi pisteeksi, jolloin se koituu ongelmalliseksi.

On tärkeää tunnistaa, milloin tutkijan ja haastateltavien jaettu kokemus rikastaa analyysiä ja milloin se saattaa rajoittaa näkemystä. Esimerkiksi tilanteissa, joissa tutkija olettaa ymmärtävänsä haastateltavan kokemukset ilman eksplisiittistä keskustelua, voi syntyä riski ylitulkinnasta tai kontekstin kaventumisesta (Kanuha, 2000). Meisyyden käsitteen hyödyntäminen tässä tutkimuksessa auttaa syventämään ymmärrystä siitä, miten maahanmuuttajataustaisena tutkijana voin asemoida itseni tutkimusprosessissa sekä kuinka tämä asemoituminen vaikuttaa tutkimuksen tekemiseen. En kuitenkaan pidä sisäpiirisyyttä riskinä kriittiseen pohdintaan vaan koen, että se voi jopa tuoda monipuolisempaa ja syvällisempää ymmärrystä tutkimuskohteeseen. Identiteetin kehittyminen on kuitenkin yksilöllinen kokemus ja kaikki kokevat asian eri tavalla, joten asemani sisäpiiriläisenä ei ole riski. Tämä on vain mielestäni lisännyt mahdollisuuksiani tutkijana päästä helpommin käsiksi ryhmän jäseniin, sillä minua on voitu pitää ns. omana ja luotettavana, sillä pystyn monessa tapaa oman taustani takia samaistumaan tutkimukseen osallistuneisiin.

7.3.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen kohdalla on erityisen tärkeää tarkastella sen luotettavuutta. Hirsjärven mukaan tutkimuksen luotettavuus paranee, kun tutkija kuvaa yksityiskohtaisesti, miten tutkimus on toteutettu (2010, s. 232). Sekä kvantitatiivisessa että kvalitatiivisessa tutkimuksessa arvioidaan luotettavuutta, vaikka lähestymistavat ovatkin erilaiset muun muassa menetelmien ja terminologian osalta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijalla on enemmän liikkumavaraa analyysin ja tulkintojen välillä verrattuna määrälliseen tutkimukseen. Tutkija toimii laadullisessa lähestymistavassa luotettavuuden mittarina, millä tarkoitetaan sitä, että arvioinnin kohteena onkin koko tutkimusprosessi (Eskola, 1999).

Luotettavuutta pohdittaessa on tärkeää tarkastella myös omaa roolia tutkijana. Omalla kohdallani, niin kuin meisyyttä käsiteltäessä, huomioon on otettava oma taustani ja reflektoida sitä. Tutkielmassani käsitelin maahanmuuttajia tai maahanmuuttajataustaisia. Vaikka eroja löytyy siitä, että onko Suomeen tullut maahanmuuttajana vai onko toisen polven maahanmuuttaja, kokemukset olivat kuitenkin monella tapaa samanlaisia. Itse toisen polven maahanmuuttaja samaistun sekä tutkimukseen osallistuneisiin maahanmuuttajiin että toisen polven maahanmuuttajiin. Tutkimukseen osallistujat olivat kaikki myös naisia, mikä tutkimuksen luotettavuuden kannalta oleellista käsitellä. On tärkeää pohtia millaisia johtopäätöksiä olisi syntynyt, jos osa haastateltavista olisivatkin olleet miehiä. Olisiko tulokset vain vahvistuneet entisestään vai olisiko selkeitä eroja esiintynyt naisten ja miesten kokemusten välillä? Intersektionaalisen näkökulman koin heti tarpeelliseksi, kun huomasin haastateltavien välillä kokemuseroja heidän etnisyydestään ja rodusta johtuvista syistä. Intersektionaalinen näkökulma analyysissä olisi varmasti ollut vielä oleellisempi, kun käsiteltyssä olisi ilmenneet erot sukupuolella.

Tutkimuksen uskottavuuden vahvistamiseksi olen pyrkinyt tukemaan analyysiani suorien lainauksin litteroidusta haastatteluaineistosta. Uskottavuus viittaa siihen, miten hyvin tutkijan tekemät tulkinnat vastaavat tutkittavien näkemyksiä ja kokemuksia (Eskola, 1999), mikä on olennaista tutkimuksen luotettavuuden kannalta.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) julkaisi hyvän tieteellisen käytännön oppaan, joka on suunnattu tutkijoille ja korkeakouluopiskelijoille. Vuonna 2023 julkaistussa oppaassa määriteltiin hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteet: luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto.

Eurooppalaista ohjeistusta mukaillen luotettavuudella tarkoitetaan tieteellisen työn korkean laadun edistämistä huolellisella suunnittelulla, tarkoituksenmukaisilla menetelmillä, huolellisilla analyyseillä ja vastuullisella resurssien käytöllä. Arvostuksella tarkoitetaan sitä kunnioitus kollegoita, tieteellisen toiminnan osapuolia, yhteiskuntaa ja kulttuuriperintöä kohtaan. Rehellisyydellä tarkoitetaan tutkimustyön avointa ja oikeudenmukaista suunnittelua. Rehellisyydellä tutkimustyön tulostavaiheessa raportoidaan rehellisesti liioittelematta tai peittämällä olennaisia tietoja ja vaalitaan puolueettomuutta. Vastuullisuudella tieteellisessä työssä tarkoitetaan vastuun ottamista koko tutkimusprosessista, tutkimuksen alkuideoinnista julkaisuun asti (TENK, 2023).

Tutkimustani toteuttaessa olen noudattanut näitä eettisiä periaatteita ja toiminut hyvän tieteellisen käytännön mukaan. Eettisyyden takaamiseksi olen kiinnittänyt huomiota siihen, että haastattelutilanteet ovat olleet turvallisia ja luottamuksellisia. Koska kyseessä on syvä pohdinta ihmisen identiteetistä ja aiheena käsiteltiin joitain arkojakin kokemuksia, koin oleelliseksi haastateltavien anonymisoinnin jo aineiston litteroinnin vaiheessa, jotta yksityisyys pysyy turvattuna koko tutkimusprosessin ajan.

Lähteet

Berry, W. J. (2007). Acculturation Strategies and Adaptation. Immigrant Families in Contemporary Society. The Guilford Press, 69-82. Saatavilla: <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x>

Berry, W. J. (2019). Acculturation. A Personal Journey across Cultures. Psychology and Culture. Cambridge University Press. Saatavilla: <https://doi.org/10.1017/9781108589666>

Bhandari, N. B. (2021). Homi K. Bhabha's Third Space Theory and Cultural Identity Today: A Critical Review. International Journal of English Literature and Social Sciences (IJELS), 6(2), 94–102. <https://doi.org/10.22161/ijels.62.15>

Bhabha, H. K. (1994). The location of culture. Routledge.

Brubaker, R., & Cooper, F. (2000). Beyond "identity". Theory and Society, 29(1), 1–47. Kluwer Academic Publishers. Saatavilla: <https://www.jstor.org/stable/3108478>

Dervin, F. (2012). Cultural identity, representation and othering. The Routledge Handbook of Language and Intercultural Communication. E-kirja. Taylor and Francis Group.

Dervin, F. (2012). *The concept of Othering and its uses in intercultural research*. *International Journal of Intercultural Relations*, 36(2), 151–158.

Eskola, J. & Suoranta, J. (2015). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. E-kirja. Tampere: Vastapaino.

Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. W. W. Norton & Company.

Frisk, M. (2018). Naiseni on oma itsensä: Rakennettu luonnollisuus, ruumiilliset kulutustuotteet ja nuorten sukupuolten murros 1961–1973. Nuorisotutkimusseura. Saatavilla: <http://hdl.handle.net/10138/290304>

Grahn-Wilder, L. (2016). Intersektionaalisuus. Teoksessa M. Ryyänen & J. M. Raitio (toim.), Sukupuoli ja filosofia (s. 15–35). Gaudeamus. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-6610-2>

- Hall, S. (1999). (Suom. ja toim. M. Lehtonen & J. Herkman). *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2010). *Tutki ja kirjoita*. 15.–17. painos. Helsinki: Tammi.
- Hyvärinen, S. & Erola, J. (2011). Perhetaustan vaikutus toisen polven maahanmuuttajien kouluttautumiseen Suomessa. Mahdollisuuksien tasa-arvo stressitestissä? *Yhteiskuntapolitiikka*, 76(5), 644–657.
- Häyry, M. (2002). The ethics of the golden mean: Aristotle's virtue ethics and its application. In R. Ikola-Norrbacka, J. Jokisuu, & K. Lähdesmäki (Eds.), *The Profile of a Decent Citizen*. Vaasan yliopisto.
- Jaakkola, M. (2009). *Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta: Asennemuutokset 1987–2007*. Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Karkulehto, S., Saresma, T., Harjunen, H., & Kantola, J. (2012). Intersektionaalisuus metodologiana ja performatiivisen intersektionaalisuuden haaste. *Naistutkimus*, 25(4), 17–28.
- Ikola-Norrbacka, R., Jokisuu, J., & Lähdesmäki, K. (2011). *The Profile of a Decent Citizen*. University of Vaasa. Working Papers, (1). Saatavilla: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-476-350-9>
- Kanuha, V. K. (2000). “Being” native versus “going native”: Conducting social work research as an insider. *Social Work*, 45(5), 439–447. Saatavilla: <https://doi.org/10.1093/sw/45.5.439>
- Kerstetter, K. (2012). Insider, Outsider, or Somewhere Between? The Impact of Researchers' Identities on the Community-Based Research Process. *Journal of Rural Social Sciences*, 27(2), 99–117. Saatavilla: <https://egrove.olemiss.edu/jrssi/vol27/iss2/7>
- Kosic, A. (2004). Acculturation strategies, coping process and acculturative stress. *Scandinavian Journal of Psychology*, 45, 269–278. Saatavilla: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9450.2004.00405.x>

Liebkind, K., & Jasinskaja-Lahti, I. (2000). Nuorten maahanmuuttajien hyvinvointiin vaikuttavat tekijät. Teoksessa K. Liebkind (toim.), *Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa* (s. 112–123). Helsinki: Gaudeamus.

Marcia, J. E. (1980). Identity in adolescence. In *Handbook of adolescent psychology* (9(1), 159–187).

McCall, L. (2005). The complexity of Intersectionality. *The University of Chicago*, 30(3), 1771-1800. Press. Saatavilla: <http://www.jstor.org/stable/10.1086/426800>

Phinney, J. S. (1989). Ethnic Identity in Adolescents and Adults: Review of Research. *Psychological Bulletin*, 108(3), 499–514. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.108.3.499>

Phinney, J. S. (1989). Stages of ethnic identity development in minority group adolescents. *The Journal of Early Adolescence*, 9(1–2), 34–49. <https://doi.org/10.1177/0272431689091004>

Phinney, J. S., Horenczyk, G., Liebkind, K., & Vadder, P. (2001). Ethnic Identity, immigration, well-being: An interactional Perspective. *Journal of Social Issues*, 57(3), 493–510. Saatavilla: <https://spssi.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/0022-4537.00225>

Phinney, J. S., & Ong, A. D. (2007). Conceptualization and measurement of ethnic identity: Current status and future directions. *Journal of Counseling Psychology*, 54(3), 271–281. Saatavilla: <https://psycnet.apa.org/fulltext/2007-09249-006.pdf>

Ropo, E. (2015). Identiteetti tutkimuskohteena. Teoksessa Ropo, E., Sormunen, E., & Helström, J. (toim.), *Identiteetistä informaatiolukutaitoon* (s. 26–47). Tampere: Tampere University Press.

Salovaara, U. (2019). Rikoksista tuomitut naiset. Yhteisöstä erottaminen ja takaisinliittymisen mahdollisuudet. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. *Acta Poenologica*, (1).

Saukkonen, P. (2014). Suomalainen kulttuuri-identiteetti kotoutumisen estäjänä ja edistäjänä. *Kulttuuri-identiteetti & kasvatus. Kulttuuriperintökasvatus kotoutumisen tukena*. Saatavilla: https://kulttuurinvuosikello2.fi/wp-content/uploads/2016/03/Kulttuuri-identiteetti_ja_kasvatus.pdf

Saukkonen, P. (2021). Ulkomaalaistaustaisten työllisyys, tulot ja asuminen. Helsingin kaupungin tietokeskus. Saatavilla:

https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/21_03_10_Tutkimuksia_1_Saukkonen.pdf

Sisäministeriö. (n.d.). Suomen väestö monimuotoistuu – Vaihtelua on alueittain. Saatavilla:

<https://valtioneuvosto.fi/-/1410869/suomen-vaesto-monimuotoistuu-vaihtelua-on-alueittain>

Sutela, H. & Larja, L. (2015). Ulkomaalaistaustaisessa väestössä paljon korkeasti ja paljon matalasti koulutettuja. Tilastokeskus. Saatavilla: https://stat.fi/tup/maahanmuutto/art_2015-11-02_002.html

Tarnanen, M., & Pöyhönen, S. (2013). MAAhanmuuttajien suomen kielen taidon riittävyys ja työllistymisen mahdollisuudet. *Puhe ja kieli*, 31(4), 139–152. Saatavilla:

<https://journal.fi/pk/article/view/4750>

Taylor, B. B., Wingren, M., Bengs, A., Katz, H., & Acquah, E. (2023). Educators' perspectives related to preparatory education and integration training for immigrants in Finland. *Teaching and Teacher Education*, 128, 104129. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2023.104129>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) (2023). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2:2023. Helsinki.

Tilastokeskus. (2024). Ulkomaalaistaustaisten koulutusrakenne samankaltainen kuin syntyperäisillä suomalaisilla – Täydennyskyselyillä tutkintorekisteriin 45 000 uutta tutkintoa. Tilastokeskus. Saatavilla: <https://stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2024/ulkomaalaistaustaisten-koulutusrakenne-samankaltainen-kuin-syntyperaisilla-suomalaisilla-taydennyskyselyilla-tutkintorekisteriin-45-000-uutta-tutkintoa>

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko

TAUSTATIEDOT:

- Sukupuoli
- Ikä
- tutkinto
- Etninen tausta
- Perheen maastamuuttomaa ja aika Suomessa
- Ammattinimike

OMAN IDENTITEETIN MUODOSTUMINEN KAHDEN KULTTUURIN VÄLISSÄ

LAPSUUS JA KOULUIKÄ:

- Kertoisitko lapsuudenperheestäsi, millainen se on ja kuinka paljon sinulla on sisarusia?
- Milloin perheesi tai vanhempasi ovat muuttaneet Suomeen?
- Miten koet oman identiteetin muodostumisen kahden kulttuurin välillä?
- Miten koet kahden kulttuurin välillä kasvamisen näkyneen kouluaikana/koulukavereiden kanssa?
- Kumman kulttuurin koet vaikuttaneen enemmän omaan identiteetin kehittymiseen?
- Onko ollut haasteita tai ristiriitoja oman kulttuurin ja valtakulttuurin välillä.
  - jos on, niin millaisia?
  - kulttuurierot?
- Pidätkö itseäsi suomalaisena vai kuvailletko itseäsi maahanmuuttajana?
- Onko tullut vastaan olettamuksia nimen tai ulkonäön perusteella?

AIKUISUUS JA TYÖLLISTYMINEN:

- Koetko, että kulttuuri-identiteettisi on vaikuttanut uravalintoihisi
- Koetko, että taustallasi on ollut väliä rekrytointivaiheessa.
- Koetko sinun arvomaailmasi eroavan paljon suomalaisen valtakulttuurin arvoista. (ihmissuhteet yms.)

SUHTAUTUMINEN MAAHANMUUTTAJIIN SUOMESSA.

- Koetko, että yleinen suhtautuminen Suomessa maahanmuuttoon vaikuttaa identiteetin kehittymiseen.
- Oletko kokenut konflikteja tai ristiriitoja oman kulttuurisi ja ympäröivän yhteiskunnan välillä
- Onko sinun taustastasi tietynlaisia ennakkoluuloja, joihin olisit törmännyt
- Miten koet, että nämä ennakkoluulot vaikuttavat oman identiteetin kehittymiselle.
- Oletko perehtynyt tarkemmin esimerkiksi tämän hallituksen puheisiin maahanmuuttopolitiikasta? Millaisia ajatuksia sinulla on herännyt niistä?

Liite 2. Tietosuojailmoitus

1. Rekisterin nimi	Maahanmuuttoon suhtautuminen Suomessa ja sen vaikutukset maahanmuuttajien kokemuksiin oman identiteetin kehittymiselle
2. Rekisterinpitäjä	<p>Turun yliopisto</p> <p>Turun yliopisto, 20014 TURUN YLIOPISTO</p> <p>kirjaamo@utu.fi</p> <p>+358 29 450 5000 (vaihde)</p>
3. Vastuuhenkilön yhteystiedot	<p>Blerda Jetullahi puh.</p> <p>+358 40 1953558</p> <p>bljetu@utu.fi</p>
4. Tietosuojavastaavan yhteystiedot	<p>DPO@utu.fi</p> <p>+358 29 450 4361</p>
5. Henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja käsittelyn oikeusperuste	<p>Aineisto kerätään Turun yliopistoon tehtävään pro gradu - tutkielmaa varten. Tutkielman tarkoituksena on selvittää maahanmuuttajien kokemuksia identiteetin kehittämisestä kahden kulttuurin välillä.</p> <p>Henkilötietojen EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan mukaisena käsittelyperusteena on <i>(rasti vain yksikohta)</i></p> <p>☒ käsittely on tarpeen tieteellistä tutkimusta varten (yleinen etu 6 art. 1 a-kohta)</p> <p>☐ rekisteröity on antanut suostumuksensa henkilötietojen käsittelyyn (suostumus 6 art. 1 e-kohta)</p>

	☐ muu mikä _____
6. Käsiteltävät henkilötietoryhmät	Rekisteriin talletetaan rekisteröidystä seuraavia tietoja nimi, ikä, etninen tausta, perheen maastamuuttomaa, kokemukset Suomessa kasvamisesta ja identiteetin kehitys, työnimike, tutkinto
7. Henkilötietojen vastaanottajat ja vastaanottajaryhmät.	Tietoja ei siirretä eikä luovuteta tutkimusryhmän ulkopuolelle.
8. Tiedot tietojen siirrosta kolmansiin maihin	Henkilötietoja ei luovuteta EU:n tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle.
9. Henkilötietojen säilyttämisaika tai sen määrittämisen kriteerit	Henkilötietoja säilytetään tutkimuksen päättymiseen asti ja ne anonymisoidaan jo litterointivaiheessa. Tietoja säilytetään 30.5.2025 asti, jonka jälkeen ne hävitetään tietoruvallisesti.
10. Rekisteröidyn oikeudet	<i>Kun kohdassa 5 on valittu ensimmäinen kohta (tieteellinen tutkimus), lisää tämä teksti:</i> Rekisteröidyllä on oikeus pyytää pääsy häntä itseään koskeviin henkilötietoihin sekä oikeus pyytää tietojensa oikaisemista tai poistamista taikka käsittelyn rajoittamista tai vastustaa niiden käsittelyä. Oikeutta henkilötietojen poistamiseen ei sovelleta tieteellisessä tai historiallisessa tutkimustarkoituksessa silloin, kun poisto-oikeus todennäköisesti estää tai vaikeuttaa käsittelyä.

	<p>Rekisteröidyllä on oikeus tehdä valitus valvontaviranomaiselle.</p> <p>Yhteyshenkilö rekisteröidyn oikeuksiin ja velvollisuuksiin liittyvissä asioissa on Turun yliopiston tietosuojavastaava, yhteystiedot ilmoituksen alussa</p> <p><i>Kun kohdassa 5 on valittu toinen kohta (suostumus), lisää tämä teksti:</i></p>
<p>11. Tiedot siitä, mistä henkilötiedot on saatu</p>	<p>Osallistujat osoittaneet kiinnostuksensa ottamalla yhteyttä sähköpostitse.</p>
<p>12. Tiedot automaattisen päätöksenteon ml. profiloinnin olemassaolosta</p>	<p>Tietoja ei käytetä automaattiseen päätöksentekoon tai profiloinnin tekemiseen.</p>